

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Adami Contzen E Societate Iesv, SS. Theol. Doct.
Commentaria In Qvatvor Sancta Iesv Christi Evangelia**

Contzen, Adam

Coloniæ Agrippinæ, M.DC.XXVI

Capvt XXIV.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82999](#)

VERVS 39.

Dico enim vobis, non me videbitis a modo, donec dicatis: Benedictus qui venit nomine Domini.

QVÆSTIO I.

S. 1. **A** Modo, inquit, ἀπόλετος, & Syrus Αράβης μέν βεσχα καμά. Abo igitur tempore, quo loquebatur, & quod paulò post feceruntur erat, hoc est à passione visum non erant, vsque ad diem iudicii. Quando fideles dicti erant, benedictus qui

venit in nomine Domini, idque magno affectu, gaudiioque, improbi vero tristes, & malis domiti. Nunc præsentem salutem contemnunt, olim fructu desiderati. Etrant qui ante diem qua Ierosolymas ingressus est, hæc à Christo dicta arbitrantur, ideoq; ad populi illum plausum referunt. Verum contra ista cum superioribus continuat, & post ingressum dicta. Vide Augustinum de concord. Euang. & Cybillum hoc loco, & Theophil. atque adeo Chrysostomum, qui ad diem iudicij extremum ista referunt. Hieronymini commentarii est mystica interpretatio, de aduentu in animam fidem. Hæc vero minatur, ut p[ro]dictionem de Ierosolymorum destructione veram ostendar.

CAPVT XXIV.

Mar. 13. a. 1. **E**t egredens se de templo, ibat. Et accesserunt discipuli eius, vt offendarent ei edificationem templi. Ipsi autem respondens dixit illis: Videlicet omnia? Amen dico vobis, non relinquetur h[ab]itus super lapidem qui non destruatur. 2. Sedente autem eo super Montem Oliveti, accesserunt ille discipuli secreto dicentes: Dic nobis, quando haec erunt? & quod signum aduentus tuus, & consummationi seculi? 4. Et respondens Iesus dixit eis: Videte ne quis vos seducat. 5. multitudinem venientis nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: & multos seducent. 6. Audituri enim estis prælia, & opiniones prælrium. Videte ne turbemini: oportet enim haec fieri, sed nondum est finis. 7. Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum, & erunt pestilentia, & famæ, & terra motus per loca. 8. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. 9. Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum. 10. Et tunc scandalizabuntur multi, & iniuriam tradent, & odio habebunt trahicem. 11. Et multi p[ro]p[ter]i pseudoprophetæ surgent, & seducent multos. 12. Et quoniam abundabit iniurias, refrigescet charitas multorum. 13. qui autem perseveraverit usque in finem, hic saluus erit. 14. Et prædicabitur hoc Euangelium in omnibus gentibus secreto, dicentes: Dic nobis, quando haec erunt? & quod signum aduentus tuus, & consummationi seculi? 15. Cum ergo videbitis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Prophetæ sicut in hoc loco sancto, qui legit, intelligat: 16. tunc qui in Iudea sunt, fugiant ad montes: 17. Et qui in teatro, non descendat tollere aliquid de domo sua: 18. & qui in agro, non revertatur tollere tunicam suam. 19. Via autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus, Lu. 17. c. 23. 20. Orate autem ut non fiat fuga vestra in hyeme, vel sabbatho. 21. erit enim tunc tribulatio magna, qualiter Ma. 13. c. 4. non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet. 22. Et nisi breuiat fuisse dies illi, non fieret salu omniaco. Lu. 21. c. 25. ro, sed propter electos breuiabitur dies illi. 23. Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus, aut ille: noli credere. 24. Surgent enim pseudoprophetæ, & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri potest) etiam electi. 25. Ecce prædicti vobis. 26. Si ergo dixerint vobis: Ecce desiderio est, nolite exire: ecce in penitentiabus, nolite credere. 27. Sicut enim fulgor exit ab Oriente, & perterritus in Occidente: ita erit & aduentus Filii hominis. 28. Ubiqueq; erit corpus, illic congregabuntur aquila, 29. Statim autem post tribulationem dierum illorum Sol obscurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & Stella cadent de celo, & virtutes calorum commouebuntur. 30. & tunc parabit signum Filii hominis in celo, & tunc plangent omnes tribus terra: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus calcum virum multa, & mælastate. 31. Et mittet angelos suos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos eius à quatuor ventis, a summis celorum usque ad terminos eorum. 32. Ab arbore autem sicci dicit parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis, quia prope est astas: 33. ita & vos cum videritis haec omnia, Apoc. 1. b. 7. scitote quia prope est in ianuam. 34. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio h[ab]et, donec omnia haec sint. 1. Cor. 15. g. 35. Cælum, & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt. 36. De die autem illa, & hora nemo scit. 52. Mar. 13. d. 31. neque angelici celorum, nisi solus pater. 37. Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus Filii hominis. 38. Luc. 17. f. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, & rubentes & rupti tradentes, usque ad 26. eum diem, quo intravit Noe in arcum. 39. Et non cognoverunt donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filii hominis. 40. Tunc duo erunt in agro: unus assumetur, & unus relinqueretur. 41. Duo molles in mola: una assumetur, & una relinqueretur. 42. Vigilate ergo quia nescitis qua hora Dominus vester veneratur in terris: 43. illud autem scitote, quoniam si sciret pater familias qua hora fur venturus esset, vigilaret ergo & non sineret profodi dominum suum. 44. Ideo & vos esitote parati: quia quia nescitis hora Filius hominis veneratur est. 45. Quis putas, est fidelis seruus, & prudens quem constituit Dominus suus super familiam suam? 46. det illis cibum in tempore? 47. Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus eius, inuenierit sic facientem. Sup. 13. f. 42 Inf. 25. c. 30. 48. Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum. 49. Si autem dixerit malus seruus illum corde suo: Moramur facit Dominus meus, venire, 50. El caperit percutere seruos suos, manducet autem, & bibat cum ebriosi; 51. Veniet Dominus seruus illius in die, quia non sperat, & hora, quia ignorat: 52. Et dñe eum, partemq; eius ponet cum hypocritis: illic erit fletus, & stridor dentium.

IN CA-

IN CAPVT VICESIMVM QVAR TVM
ARGUMENTVM.

STENS o templi robore, & magnificientia, eius ag gentis ruinam, totiusque mundi interitum prædicti: & signa præcedentia cōmemorati, bellum, famem, pestem, terræmotus, persecutionem, Euangeli toto mundo prædicationem. Deinde quæ proxima futura sunt extremo iudicio, obscurationem Solis, & Lunæ, adeoque adventum filii hominis; à sic parabolam sumere moneret, quæ signa præbet æstatis. Diem illum ignorum esse afferit, & incautos ac securos oppressurum, ut factum est diluvii tempore. Id coparatos state omnes iubet, idq; exēmple serui fidelis, & improbi exponit.

Syriaca Ecclesia versus 36. legit ad vespérā Festo S. Crucis. Hoc est enim **אֶלְיָהּ זְהִבָּה**. Nam de Cruce & p̄secutionibus sustinendis agitur, & vēto versu 30. dicitur signum Filii hominis in cœlo apparitutum.

A vers 36. ad 45. est lectio defunctorum. Inde ad finem est lectio dominicæ sacerdotum, quæ & in Latinâ Ecclesiâ legitur diebus Festis confessorum Pontificum.

VERVS 1.

Et egressus Iesus de templo, ibat. Et accesserunt discipuli eius, ut ostenderent ei adificationes templi.

QVÆSTIO I.

Cum templi structuram ostendunt?

§.1. Cum præcedentibus historiam continuari; ex Marc. 13. Luc. 21. manifestum est. Egressus igitur Dominus, quod docendo fatigatus eset, & iam requiem aliquam natura postularet, accedunt discipulores, & ostendunt, *οἰς δόρας*; substitutiones templi: in lapidum mirantur magnitudinem, virtus apud Lucam *ἀνθεῖα*. Idque in ipso itinere: In Graeco et nonnulla differentia verborum, sine villa lumen eius; quædam habent *τὸν ἡλίου ἐπόπειρον*, alias exemplia verbum præponunt. Syus eodem modo, sed paulum mutata constructione *λεμιζατ*; aleandom. Nunc causæ peculiares interrogandi fuerunt: Non quidem ipsa magnificètia templi, licet lapides longi quindenos, lati duodecim pedes, omni inaurata & ornata, vt nihil quod oculos deletere posset, deesse videtur, dena enim millia artificiū p̄cipissimorū vt Joseph. l. 6. c. 6. Belli Iudæi tradit oī solidos annos in eo elaborarunt. Non etat illa causa; nullies enim templum spectarunt. Multo minus mirati sunt lapidum congeriem, aut, vt Calvinus suspicatur, levitate à seris cogitationibus abducti sunt, viillos Zwinglius criminatur. Verum cum à Domino audissent: Relinquetur vobis domus vestra defensio; commiseratione quadam commouebantur, cum donum Dei defensum, ac proinde vrbem exsuscitandam cognoscerent. Non est amor ille patriæ, & diuini honoris zelus in illo culpandus: Nam si de lauri possessionum detrimentis dolerent, potestis maluola suspicio haereticorum illis obiectare molitatem, nunc ad exitium patii templi, atque adiutorum eos ingemiscere, & cum dolore Domino offendere, nulla culpa est. Duri & *ἀσέρπες* effet fiscis osulis ista intueri. Cicero dolitum se profitetur, si vel post dena annorum millia sciret barbarum aliquam gentem Româ potitaram, & non licet de sanctificatione Domini proficiat dilecte Apostolis? Audientur porci Hilaris, qui non ambitione templi motos Apostolos, sed charitate gentis suæ, ostendit. Iudicium docet. Equidem si Davidis lachrymas miseratur, quod ab inimicis suis exulae coactus, sacrifici

patriis caseret, cur non similis dolor in Apostolis laudabilis est?

§. 2. Quartæ tamen operæ precium est; cur Se- **Hæretici** in-
tari nodum in scirpo querant; & tantopere labo- **Apostolos**
tent, vt discipuli orum s. & tūm condemnent? Evidem tur male-
ficio ex eoru scriptis Satanę ingeniu se pròdit. Zwingli dici.
glitis eos, leues, cattivæ, in firmos, oscitantes esse ait.
Bullingerus Zwingli successor, duas causas adducit,
vel quod v. bem exscindendam audissent, vel quod
pro imbecillitate, vanitate, & stultitia humani inge-
nii plus admirante rena quæ in cœl. sua, pueriliter des-
pisuerint. Calvinus oculos templi fulgore præstrictos
fuisse ait, vt lapidum congeriem Domino obiecerarent.

[Non lecus atque hodie multos repetere licet, qui
vehementius ad sp̄leñdorem, & luxum illum templi
Papisticum commouentur, quam viuâ verbi Dei
prædicatione. Et Calvinus. Talis etiam Papatus admini-
ratio multis simplices hodie detinet, cum maximis o-
pibus, ingentiq; potentiâ instruunt videant, proti-
nus obstupescant.]

Hinc illa coniunctio in Apostolos, quia inuidum Catholicorum simplicium argumenta dissoluere ne- **Noſtri tem-**
queunt, nisi discipulis Domini maledicant. Vident **pla heretis**
in Ecclesia Catholica vetus templum, altaria, calices, **cos confu-**
earū auctiores, & extreiores Pontifices, Reges, Reſtant.
publicas, imo confessores & Martyres, notunt in illis
ritum, & doctrinam à sua diuersam fuisse, nullum to-
to orbe facellum fuisse, quod Calvinismum recipere,
hic templum nostra tanquam sue nonitatris indicia è
medio sublatâ percipiunt. Nam vnde tu veteri adi-
nouam doctrinam inferis? nonne ipsa clamant tem-
pla nostra esse possessionem religionis? Spurium
esse, quod aduentum est? Cut possessionem éripe-
te tentatis? vestra vos conscientia condemnat, & spo-
lii conuincit. Hanc ergo rationem cum orthodoxi
tanquam auti fundi possessionem tueantur, & cum
Pseudoprophetæ consurgunt, & tradere templum sibi
nostra postulant, eos inter se committant, vt mutuo
consensu statuant, cui sectiuncula ex tot competiti-
cibus se & ea cedenda sint. De templo vide Origen;
Chrysost. Hilarium, Iosephum loco citato, & lib. 15. c.
14. antiqu. Multa etiam Ribera nostra, & deinde Bat-
radius eruditissime collegerunt.

VERVS 2.

Ipse autem respondens dixit illis: Videlis hoc omnia? Amen dico vobis, non reliquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.

Oo 1 Qv. A:

QVESTIO I.

Qualis templi fuerit euersio?

Textus Latinus defensio-

§. 1. Inter Gracum & Latinum textum est nonnulla diuersitas. Latinus habet: *Ipsa autem respon- dens dixit illis. Gracius: οὐτε πέπει αὐτοῖς. Iesu vero dixit illis. Noster ergo legit; οὐτε πέπει αὐτοῖς.* Erasmus admodum nostrum interpretem fed immerecum carpit; quod respondere non posset Dominus, cum nihil rogarent. Verum Beza nostram versionem approbat: & sese Erasmus redarguit, ipse enim fatur: *Hebraeos crebro verbum respondunt in principio collocare, licet nullum colloquium praescerent. Vide- tū hac omnia, inquit Dominus, in Gracis est varia letatio. Codices multi habent, βλέπετε, non videtis? ut etiam Cyrus, alii negationem omittunt.*

Lapis non manet super lapi-

dem.

§. 2. Responsus Domini praeclsum est, & durum; Non relinqueretur hic lapis super lapidem, qui non destruatur. Destructio, non omnium lapidum est confractio, sed dissolutio, *εστιν ων ταχανηστευται;* qui non dissolutur, sic enim adficiunt destrutio: in one autem Tostatus non loqui Christum de comminutione, sed dissolutione; quamvis in ea dissolutione cum lapides maximis, & artificios censi fuerint, non est dubium fractos, eorum angulos & eminentias, mutuo collisi. Non imitaque hyperboleos hoc loco comminisci, vt eo loquendi modo tantummodo dicatur templum penitus euersum; non anxie quaerendum an omnia ita diruta fuerint, vt non maneret lapis super lapidem. Nam in tam seria asseveratione cum nihil sit, quod tropum agnoscere cogat, textus proprius accipiens est. Et historiae sanè consentiunt. Narrat Iosephus l. 7. de bello, c. 18. à milibibus diuino quodam imperio templum euersum. Tandem, ait, Postquam vero quos occideret, quid ueraperet exercitus, non haberet, & iubet eos Caesar, totum fundit eruere iam ciuitatem, ac Templum.

Templum penitus de-

structum.

Postea vero Juliani tempore, cum nouum Inde templum erigere conarentur, suis manibus pitora diruerunt, vide Chrysostomū contra Iudæos. Quæ vero supereſſe videbantur, terramotu dissipata sunt, & ignibus vndiq; emicantibus Iudæi territi aufugerunt. Consulas & Nazianzenum, contra Julianum, qui illi extrobrat in ergendo Iudaismo conatum, qui eoten-debat, vt religionem Christianam premeret. Cum vero postea fuit noua ciuitas in vicino exstincta, quæ Aelia dicta est, cui dubium esse potest, veteris ruina faxis viis effiſtificatores? Omnia enim fundamenta errata sunt, Theophylactus, Eusebius, Chrysostomus, Orosius libro 7. Theodo. libro 3. capite 20. Iudæi eo consilio diruebant, vt postea restaurarent nouis fundamentis positis, sed diuino consilio, omnia dis-pata sunt, malitus in ſuper prodigiis & portentis editis.

Templum euersum ob

Christi mortem.

§. 3. Causa potro cur omnino demoliri illam molē Dominus voluerit plures fuerunt. Primaria est, mors Christo illata, & gentis peritura improbitas ac nequitia. Deinde vt carmoniaz veteres penitus abrogarentur, nec locus esset, vbi victimas immolarent inaniter, postquam vna oblatione Christus in æternum consummavit omnia. Periculum enim erat, ne infirmiores aspectu templi, & carmoniarum commoti, difficultus Christo nomen darent, vt Beda, Remigius, alii monent. Nec iam opus erat vi et misericordiis, postquam veritas aduenit. frustra autem tam sumptuosa faret moles, si nullus eius fuisset vſus. Imo si templum euersum non fuisset, cui dubium esse potest à Gentibus alicui Idolo consecrandum fuisse? S. Augustinus enarr. in Psalm. 64. Factum est, complexis septuaginta annis restitutum est templum quod deletum erat: & regressa

est de captiuitate magna pars illius populi. Sed quoniam dicit Apostolus: Hæc in figura contingebant illis, scripta sunt autem propter nos, in quos finis seculorum obuenit: debemus & nos posse prius captiuitatem nostram, deinde liberationem nostram, debemus nosse Babyloniam, in qua ipsius sumus, & Hierusalem, ad cuius redditum superramus, ista quippe duas ciuitates, secundum literam reuera ducentes. Et illa quidem Hierusalem modò à Iudeis non incutitur: post crucifixum enim Dominum vindicatum effigios flagello magno, & eradicatorum ab eo loco, ubi impia librate furiosi aduersus medicum infanerant, dispersi sumi par-menses gentes, & data est illa terra Christiana. Impleta est illud, quod de his prædictis erat Dominus: Propter ause-retur à vobis regnum, & dabitur genti facienti iustitiam. Cum autem videantur tunc multis turbas irrepoti de-minum predicantes regnum celorum, & mirabita facien-tem, dixerunt Principes illius ciuitatis: Si dimicemus eum, omnes ibant post illum, & venient Romani, & tollente nobis & locum & gentem. Ne locum par-derent, Dominum occiderant: & ideo perdidérunt, quan-diderunt. Cuius ergo quedam illa terrena, cuiusdam ciuitatis aeternæ in celis umbram gererat. As vbi capitula que-ignificabatur, euidenter predicari, umbra qua significabatur, deinde est: propterea ibi modò templum non est, quod fabri-catum fuerat in imaginem satui corporis Domini.

Eten Psalm. 130. In hoc templo, vt dixi, rotugat Deus, & exaudit in Spiritu & veritate: non in illo corporali. Nam illic umbra erat in qua demonstravetur quod venturum era illud illud iam cecidit. C. eccl. ergo domum orationis noſtre: Abiit. Non enim illud templum quod cecidit hoc potius dici domum orationis, de qua dictum est: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus. Andis enim quid dixerit Dominus Iesus Christus: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur omnibus gentibus, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Nam quid illi, qui voluerunt facere domum Dei speluncam latro-num, fecerunt, vt rueret templum? Sic & illi qui male uiuent in Ecclesia Catholica, quantum in ipsis est volunt facere spelun-cam latronum, nec ideo euerunt templum.

Ipsi igitur templum destruxerunt, qui ex speluncam latronum fecerunt, postea praesertim totino patratis cædibus, & flagitiis.

§. 4. Interim ex his Nazianzeni orat. 2. in Iuliu-num, gentes conuincit. Nempe Christo, quilla tam vere, certo, & cum circumstantiis predixit, credendum esse: nam eventus ad amissum respondit vaticinio. Nos etiam eorum, qui seducuntur, la-psi ne moueamur; nam Christus ipse hoo etiam prophetauit, fore, vt seducantur multi: cum igitur descendunt a fide, id agitur, quod futurum ipse pra-dixit.

§. 5. Atque hic interitus nobilissimi tota orbiterarum templi fuit. Quod à Salomon exstratum, à Chaldaeis euerum, à Iudeis deinde reedificatum at tandem ab Herode iterum amplius, & magnificens constitutum fuit. Non quod Deo aurata, & marmo-re templa displiceant, fieri enim inflerat, sed ne fide-lium fiducia in lapidibus, parietibus, picturatisque la-quearibus conquiescat, sed vera fide, bonis operibus, misericordia, & ipsi via templis Spiritus sancte efficiant, in qua Hieronymus Epistol. ad Demetriadem, de lauanda virginitate. Alij adiſcent Ecclesiæ, vestiant parites marmororum crustis, columnarum moles aduehant, carmenque deaurent capita, pretiosum ornatum non sentientiis, ebore, argentoque valvas, & gemmis aurata distinguant altaria, non reprehendo, non abnuo. Vnusquisque in sua suo abundet: malumq; est hoc facere, quam reprobatio opibus inubare. Sed tibi aliud propositum est: Christum vifire in pa-peribus, visitare in languentibus, pascer in tefientibus, suscipere in hi qui tecto indigent, & maxime in domus fidei: Virginum alere monasteria, seruorum Dei & pauperum spiritu.

spiritu habere curam, &c. Item in Epistola ad Gauden-
tium: *Auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita co-
lumnarum: & iudicis esuriens ante fores nostras Christus
i& sapientia moritur: Vnde oītao Zacharia capite ita scribit:
Hoc persecutioū tempore in Ecclesiū Christi exulta confixi-
mus; quando in tantam rabiem persecutorum feritas excita-
uerat, ut etiam conciliabula nostra destruerent, diuinos libros
iugibus traderent: omnes insule, metallis, carcere, Confesso-
rum & Martirum catenatis gregibus implerentur. Quis eo
tempore credere rursum Ecclesiū construendas, ab his ipsi qui
eundem destruxerant? Non quod ydā homines fuerint: sed quod
idem regalis potestas, que prius sedebat in iustitia, cum diuiti-
bus, & quas ex Senatus consilio Christi nomen conabatur ex-
tingui, nunc expensis Republica, Ecclesiārū basilicas ex-
trahit, & exalter summa fastigia: ut non solum laquearia,
& iusta eorum fulgentia docret, sed parietes diversi marioris
iugis crustis: & diuinis librois, quos prius tradebat incedio,
i& diuinis & purpuras, & geminarum varietate distin-
cti in custodiam Romani veneretur status:*

§. 6. Ex sancto Hieronymo errorem Iudaicum
balle intelligo, vt templo Salomonio Deum contine-
ti ererent. Hunc igitur Deus errorem euersione
templo sublatum voluit, sed Hieronymum audire pra-
statim c. 86. Isaiae.

*Hoc dicit Dominus, Cœlum sedes mea, &c. Ne montem
scindam intelligentem Sion, & Iudaico caperemur errere:
qui patet exiundam Hierusalem, & omnia quo Dominus
pollicetur ibi plena carnaliter: aufer nobis hanc sufficienciam,
& ponit omnium quo yhsus est Stephanus primus Martyr in
Christo aduersus Iudaicam contentionem. Salomon adiungit
e domum (hanc dubium quin Deo) sed non in manu factis ex-
clusa habitat: sic Propheta ait: Cœlum mihi thronus est,
teatra autem scibellum pedum meorum. Et Paulus in eo-
dem volumine: Deus qui fecit mundum, & quae in eo
sunt, neququam in templis manufactis habitat. Si e-
ram in scibellum in solo atq; regnantis, cœlum thronus eius
est, & terra scibellum pedum illius: Quomodo parvo clauden-
tem loco, qui complet omnia. & in quo sunt omnia? Vnde &
Apostolus: Neditas, inquit, in cordé tuo; longe est: Deus
est enim in celo sursum, & super terram deorsum & non
est alius prater eum Deus. Et Psalmista: Quo ibo à Spi-
ritu tuo, & à facie tua quo fugiam? Si ascendero in celum,
tu illicies: si ad inferna descendero, ades; Cui
& illuc ex persona Dei longius dicens: Deus appro-
phiqua sego & non de longe Deus. Nunquid latere
quis potest in absconditis & ego non video eum? Nonne cœlum & terram ego implo? in ipso enim om-
nes sumus, & mortuus. Hoc autem dicit vt Iudaicum
conveniat errorem: qui patet invisibilem & incorporalem,
& incomprensibilēm Deum, templo Hierusalem posse con-
fandi. Quod quidem & ipse Salomon extreuctor templi, inno-
ratione sua ad Dominum prolixius constitut. Ac ne arbitri-
eris te quoq; & ter & Dei magnitudinem metiendo: ma-
nus tua de cogitum: Qui tenet cœlum palmo, & terram
pugillo. Per quia ostenditur Deus, & fornicatus & intrinse-
cus, & infusus & circumfusus, dum & solo ambiente non con-
stitutus, & pugillo concludit ac palmo.*

VERVS 4. & 5.

*Et respondens Iesus, dixit eis. Videte
ne quis vos seducat. Multi enim
venient in nomine meo, dicentes:
Ego sum Christus: & multos sedu-
cent.*

QVÆSTIO I.

Quæ seductiones, & quando futura?

*Marcus Petrum, Ioannem, & Andream ac-
cessisse dicit. Secreto accedunt nos i& diav-
Adami Concen in Ewang. Tom. I.*

priacium. Syrus בְּנֵי־הָרָבִים banehim veleib, inter se, &
ipsum. Nam illa de excidio templi Prophetia non ca-
rebat in genti periculo; nam quasi legis aduersarium,
& proditorem habebant, si quis contra templum lo-
queretur? In accusatione Stephani Act. 6. 14. ponitur,
quod contra templum locutus sit. Naturali studio futura
sciendi feruntur, & cognoscere auent; an breui, an lon-
go post tempore hæc consummada sint, ita enim qua-
runt Marci 13. 4. At Christus primum eos salutis pro-
prie, & vñiquemq; nostrum admonet, ne solliciti
sint de clade Iudeorum duntaxat, non enim eos se cu-
ros fore, sed mediis in fluctibus, persecutionum, sedu-
ctionumq; Christiano cui libet, tam Dei sit templum,
sanctitas sua tutanda est, ne à Pseudoprophetis profa-
netur. Hæc cura præcipua esse debet: neq; enim tanti
est corrue lapides, & alio cumulo facere, sed ne in-
terna templo Spiritus animæ fideles scelerum turpi-
dine polluantur. Ideo monerit serio: *Θέλετε profici-
te, attendite, ne quis vos seducat, de vobis, non de la-
pidibus mihi cura est.*

*Quis, De
Templum
esse debet;*

§. 2. Tres proponunt quæstiones, quas parum dis-
tinguuntur. Cum enim Christi regnum temporale esse
existimat, templi desolationem, eiusq; aduentum
confundunt, & consummationem saeculi, non enim
intelligebant, quomodo hec separari possent. Interim
hodieq; manet difficultis controversia. An illa quæ se-
quuntur, de Iudaicis temporibus & templi desolatio-
ne accipienda sint, an vero de Antichristi regno, &
consummatione saeculi? Tostatus ad Titii & Vespasiani
tempora illa applicat, multisq; argumentis vñtitur, &
multi ait cum, & postea idem docuerunt.

*Quamuis tandem in ipsa rerum tractatione ad
Tempora Antichristiana, & finem mundi venire con-
gantur. Adeo enim clare multa de extrema die dicun-
tur, vt scilicet sit alio referre.*

*Origenes ad tempora Antichristi refert, plurimiq;
alii, quos in ipsa textus expositione producam.*

*Intetim templi sanctissimi, & magnificentissimi
excidiis, nobis documento est: nihil rerum externarum
esse, quo Deus placetur, si abit vñcūs ilius cul-
tus, qui ab antiquo proficitur. Nec mirum; ne ho-
mines quidem beneficia aliter quam animo dant sæ-
stimate solent: cetera nominant, hostium dona, non
dona, sed damna.*

§. 3. Rem accurate perpendit dubium esse non
potest, quin de Iudaicorum excidio agat: Templum e-
nimi interitum prædictit, & multa quæ eo tempore
contigerunt. Rursum cum totus contextus considera-
tur, vñq; ad 29. versum, ubi dicit, post eorum dierum
tribulationem statim solem obscurandum, clarissime
apparet, de fine mundi sermonem esse. Illa enim quæ
sequuntur ad tempus pertinent. Hoc igitur consti-
tuto dicendum est. Christum à suis interrogatum toti *Christus o-
Ecclesiæ vñilem ac priors necessarium doctrinam tra- mnia tem-
dere. Nempe vñbem interitum, pios in magnis re- pora com-
rum difficultatibus versaturos, nec finem fore tribula- plexus e.
tionum vñque ad mundi extremum diem. Atque
hanc esse veram expositionem singulis exponen-
dis apparet. Ita sanè Tertullianus de resurrec-
tione carnis. Interrogatus à discipulis, quando even-
tura esset, qua interim de templi exitu eruperat ordinem tem-
porum primo Iudaicorum, vñque ad excidium Ierusalem; de-
hinc vñq; ad conclusionem saeculi digerit. Et in Apologetico
c. 28. Prænunciationes illas ad sua tempora extendit.
Plus iam offerimus pro ista dilatatione, maius latem Scriptura-
rum si non veteris, diuinis probamus, si dubitatur antiqui-
tas, nec hoc tardius, nec aliunde discendum; coram sunt que do-
cebunt, mundus, & saeculum & exitus. Quicquid agitur, pra-
nunciabatur, quidquid viderit, audiebatur. Quid terra vo-
rant vrbes, quod Insulas Maria fraudant, quod exerna atq; in-
terna bella dilaniant, quod regni regna compulsant, quod fa-*

*mes & lues, & locales quaque clades & frequentia plerumque
mortuum vastam; quod humiles sublimitate, sublimes humili-
tate mutantur, quod iustitia rarescit, & iniquitas increbat, &
bonarum omnium disciplinarum cura torpebat; quod etiam of-
ficia temporum & elementorum munia exorbitant, quod &
monstris & portentis naturalium forma turbat, prouiden-
ter scripta sunt. Dum patinatur leguntur, dum non recognoscim-
us probantur. Idoneum opinor testimonium diuinitatis, ve-
ritatis dissimilatio[n]is. Hinc igitur apud nos futurorum quoq[ue] fi-
des tua est, iam scilicet probatorum, quia cum illis qua quoti-
die probantur, praedicebantur. Eadem voces sonant, eadem lite-
ra notant, idem Spiritus pulsat. Vnum tempus est diuinationi
sutura profanti apud homines, si forte distinguitur, dum expun-
gitur, dum ex futuro praesens. dehinc ex presenti prateritum de-
putatur. Quid delinquimus (oro vos) futura quoque credentes,
qui iam ad dicimus illis per duos gradus credere. Sed tamen
inser reliqua omnia, ea quoque in Patre eius bonitis admira-
tionis est, quod de hostiis nostris quibus nobiscum prelia susur-
erant, silentium non tenent, sed de ea re iam ante in longum
predixit, ut cum illa incidenter, statim agnoscemus animos,
firmarenamur ex illius pronostitionibus, ita inquietus. Obori-
entut falsi Prophetae & falsi Christi, edentq[ue] signa &
prodigia, adeo vt te ducant (I fieri posset) etiam ipsos
electos. Ecce praedixi vobis.*

Terrullanum sequitur Athanasius, qui Epist. ad E-
piscop. Aegypti & Lybiae in magni beneficiu loco ha-
Magnum bet, hæc prædicta est. *Ἐστὶ δὲ πάντων τοῦ θαυμα-
beneficiū, οὗτος ἀρχὴ της θεοποίησιν ταις ψευδοφύταις, ψευδό-
prædixisse λαζαρίον, καὶ δέσμωσι σημαντικόντας τοις θεοῖς, οὓς ταναγροὶ εἰ-
venturum. διατελεῖ, τὸ τελετῶν, οὐδὲ στερεόντα μήν. Id est: Est il-
lud vero, (scilicet prædicere) admirandæ bonitatis.
Exsurgent Pseudoprophetæ, & Pseudochristi, & da-
bunt ligna magna, & portenta, ut in errorem, si possi-
ble esset, inducerentur etiæ eleæti. Ecce prædicti vobis.*

Nec superflua monitio fuit: Non enim Apostoli seduci potuerunt ab illis, qui in nomine Christi veniebant, ipsos tamen admonet, ad tentationis magnitudinem demonstrandam. Deinde Apostolos ad praedicandum instruebat, ut subditos edocerent. Ante enim quam de secundo adventu mentionem facaret, ad occurrentia mala auertenda eos horratur.

τοις τελεσθεντι την πελατην μαρτυρικην την καιρον την επιτελεων
προλαμβανοντα και την αποτελεσθενταν οι πατρικες, μαρτυρικην
την διορθωσην την μεταποντας την αναδοχην την λογο την ιερα-
λογικην. οταν μηδ ουτη την πινακαν καλινην πει η πατρικη
εργαση εχει την υποστησεν πινακαν Διανοιαν, επει την
καταλαμβανην πινακην την τετραγωνην αφεντικην επιτελεων
καρικην μηδιν ειναι αναγνωστην, οι μηδιν οι μεμενοις νοιτει.
Προν λεγοντες πινακασσον ηρωες την εργασην ειδει. Επιτι φο-
ρος audiencest de fine mundi, tempus eius cogitum
habere voluerunt, que certiores facti non erarent, sed
alios instruere possebant. Instructi igitur eius rei scientia
Thessalonicenses alioquin erratur oī in vām redire-
runt. Cum igitur quis ista probe intellecta & oble-
uata haberet, rectum quoq; & sanum fidei intellectum
habuerit. Contra si diuersa ab iis scimus etiā a vero
personis, temporibus, causis, ex scripturis colligita-
tim in hæc sūm delabatur. In tempore errauerunt Hy-
menaeus & Alexander cum suis gregibus, cum dice-
rent resurrectionem iam coniugis.

§. 5. Venient igitur multi in nomine Christi idque
duplici modo. Quidam enim ita veniunt in nomine
Christi, vt le dicant esse Christum; quemadmodum
Theodosius Aegyptius, Simon Magus, aliq. Alii veniunt
in nomine Christi, vt fingant se legatos, & Apologetos
Christi, vt plerique haeretici priores impudenter lunte
politeiotes tamen nocentes. Posteriore modo non
veniet Antichristus, sed prior; ideo dicitur venturus
in nomine; non enim a Christo se misum profite-
tur, sed le esse Christum mentitur. Sine cauteleaque
hoc loco texum B: za corrigit. οταν την οντην, sub nomi-
ne meo; nam in nomine Christi venire, tam potest esse;
dicere se Christum, quam sub nomine Christi venire,
potest extendi ad eos, qui se a Christo legatos fingunt.
Noster interpres Hebreorum reuerit.

Nolite interpres Hebreum retinuit.
§. 6. Quid potro contrá Prophetas illos est? Nam
dii? Vetus 26. illud Christus proponit; nolite credere. da
Zwinglius hoc loco aliquas disce[n]di Prophetae d[omi]ni
proponit rationes, sed in eo tandem hæret, ut concilie
nt & spiritu[m] relinquit. [Papista nos, inquit, tales
vocati, nos Papistas. Is vero verus est Propheta, qui
Spiritum Christi habet, & summa fide prædicat verbum
Dei, qui demolitur, & edificat: fidem solus Deus dat,
&c. Spiritus probat, & cognoscit Prophetas, Spiritus
se[ci]l[er] p[ro]torum, qui Spiritu Dei illustratus & edocas
est. Inquam omnia cognoscit, ut inquit Paulus, &
diuidat. Mox enim intellige, quid ex Deo sit, & quid non
minus. Pergit deinde alia recensere signa Prophetæ veri. Si
Propheta cognitionem & dilectionem proximi ve
get, si ad institutio[n]em & innocentiam studium omnis eius fer
mo hottatur, si aduersus sceleravitutis amotu clamat.
Si quicquid contra Deum eretur est demolitus, certu[m]
est, verum, & fidelem Prophetam esse. Tandem concul
dit: Iudicium ergo disce[n]di fal[s]o veris Prophete
tis, nō pendet nisi a officiis suis, & Spiritu fidelitatem o[ste]r

Quibus ex verbis facile demonstramus Zwinglianos veros Prophetas non esse. Dilectionem Dei & proximi non vident, satis habent, si fiducia certa fibris persuadeant, in omni scelerum genere Deo te gratos esse; si omnia crimina committant, infusca indelebilis iustus perseverare. Quare etiam Arminiani aliquicam haeresin detestantur, ut quae caritatem est nesciat tollat, virrus studium abolat. Tales vero reddunt aditorum Zwinglianorum, ut nos taceamus, & ipsi dissimilant, veritas indignata recordi proclamat. Muscarum mibi testis est, id de nousfimo. [Res ipsa loquitur, & nobis licet iniitis confessionem veritas extorquet, quod iam peiores, irreligiosiores, ingratioris, infideiores, perulantiores homines, maioraq[ue] scelerata & pectorata, in vniuerso orbe, ne inter Turcas quidem aut in Iudeos, aut paganos inueniantur, quam ijs in locis, ubi verbum quam diligentissime praedicatur.] Ita

elit, & ratio est necessaria: nam vbi diligenter i-
bi summa confidentia, & impunitas nascitur: ibi
namque cuique quam crebet me, contentissime que-
intulatur: In adulterio, homicidio aliquis peccatis
non esse periculum exili; immo Zwinglianos in his o-
mnibus manere iustos, ac beatos, quod ne Turcae
quidem docent. Hac etiam nota Lutheranos pro-
phetas ac ipsum in primis Lutherum diiudicabimus.
Tom. I. Epist. 238. anno D. 1521. ita scribit. [Esto pec-
cator, & pecca fortiter; sed fortius fide, & gaude in
Christo, qui vicit est peccati, mortis, & mundi: pec-
candum est, quamdiu hic sumus. Vita haec non est
habitatio iustitiae, sed expectamus, ait Petrus, celos
aeternos, & terram nostram, in quibus iustitia inhabitat.
Sufficit, quod agnouimus per diuitias gloriarum Dei a-
gnorum, qui tollit peccatum mundi: ab hoc non au-
let nos peccatum: etiam si millies, millies, uno die
invenimur, aut occidamus. Putas tam patuum esse
precium & redempcionem pro peccatis nostris, a tan-
to, & tal agno? ora fortiter, es enim fortissimus usus pec-
catorum. Haec sunt quae prophetam demonis, & inse-
rum paronymum phelenato vexillo ostendunt. spiri-
tus inquit prophetam cognoscimus, & diuidicamus. Quid i-
gitur iamne Scripturam oblitus es? Venit Lutherus,
Zwinglius, Stancarus, Menno, sola scriptura pugnan-
dam contendunt, & tandem cum ad rem ventum,
suo spiritu, ac conscientiae inserviant. Quomodo ve-
terius espiritus te tuum non fallere? sed de pri-
uato horum spiritu ualibus egis, non es ille aliud, quem
obstinatissima cutisque contumacia.

VERSUS 6. & 7.

*Audatur enim estis pralia, & op-
iones priorum. Vide te ne tur-
bemini. Oportet enim hac fieri, sed
nondum finis. Consurget enim
gens in gentem & regnum in re-
gnum & erunt pestilentia & fa-
mes & terra motus per loca.*

QUESTIO I.

*Quæ bella, famæ pestis & terramo-
tus?*

Præter falsos prophetas, alia etiam mala, quæ
concupisca, & laceratura sunt mundum re-
tentis, quæ communia erunt fidelibus, & infidelibus.
Scilicet enim supra modum augescent, & comi-
tes scelerum pœnæ incremento pari sequentur. Im-
minente mundi fato, morbi illud & conuulsiones ante-
cedent. Auditores dicet pralia, & *κακαὶ* opiniones,
auditories, rumores bellorum. Videatur noster legif-
fe *λόγος*. Non oportet Christianum turbari *θρονοῦ*,
cohoriscere, & tremere, quædam exemplaria ha-
bent: *μηδεὶς τε καὶ ταῦτα* ne timete illa. Verum retinen-
deret plurimum codicum autoritas, cui consentiunt
Latini & Syri. Qui de sola templi & Iudæa deuastatione
verba Christi interpretantur, de Iudæorum pu-
gulis, cum Samaritanis, Syris, Romanis, Cæsariensis,
Afcalonitis, Ptolomæensibus, Damascenis, item
de Pelegi, Cestii, aliorumque cædibus interpretantur.
Ego de illis, quæ deinceps bella contigere, vsque ad
mundi supremum diem interpretor; Principio qui-
dem, mundi statum & clades generaliter demonstrat,
qua circa Titana tempora, & à Christi morte conti-

gerunt. Fuerunt enim Tiberiana tempora inquieta, &
bellis cladibusque infamia, deinde securus Caius, *Mala Iu-*
Claudius, Nero, Otho, Galba, Vitellius, donec et rerum *daorum &*
Vespasianus est potitus; afflita est hinc maxime Ro- *mundi de-*
scribuntur.
gentem in gentem consurgere affirmat, id de Iudæis,
& vicinis populis satis improprius dicitur. Neq; enim
tum circa Iudæa erant, quæ eam oppugnarent regna,
s. d. vrbes, & provinciæ Romanae. Hic vero magnam
genoum collationem significat. Pestilentia quidem
in Iudæa illi's temporibus peculiari non fuit, qualis *Pestis*.
potius is seculis humanum genus pene tertia parte de-
leuit. Fames Claudii tempore magna fuit: & anno 4.
Claudi inter Theram, & Theraiam insulam terra
mouit, Orosius lib. 7. Romæ anno 4. Neton's teste *Terramo-*
Euseb. In Asia anno 10. utidem scribit: Orosius lib. 7. tuis.
multa danni terrmotus dedit. Laodicea, Hierapoli, Colossæ conciderunt. In Iudæa tempore pas-
sionis terrmotus fuit. Ex quo constat, non agi de ca-
lamitatibus, quæ solam Iudæam affl. xerint, aut dena-
starint, sed quæ communes fuerint orbi habitato &
no. Terremotus enim in Iudæa nullus momentia-
licius fuit; nam illa concusso, qua domino morien-
te petra fissæ monumenta aperta sunt, non cladi ali-
cuus causa facta est, sed ad ultimum onus resurrectionis:
Ad tempora igitur ultima saltem haec pars refer-
enda est, & consequenter famæ, & pestis lentæ.
Quod vero Beza illa veba *κατὰ τὸν πόλεα*, con-
uerit, *singula loca*, sensum corrupit. Non enim sin-
gulis locis fuit terrmotus, aut erit, sed quibusdam,
est enim *κατὰ τὸν πόλεα* perinde, ac si dicat: *κατὰ τὸν πόλεα*,
per aliquam loca. Hoc etiam moneo. In nostro esse;
pestilentia & famæ, in græco, *λιμοὶ καὶ λαυροὶ*, famæ & pe-
stilentia. Sic etiam Syrus habet. Solet porro famem pe-
stis sequi, ut prouet b. o. Greci dicere solent;

λιμός, καὶ λαυρός εἰπεν αὐτον.

Fames & pestis super eam. Fame enim corpora infir-
mantur, ut venenato aeris resistere non possint, noxios *Pestis & fa-*
humeros stomachus attrahit, & cibi non humani fe-
bris pestilentium cohortem inducunt. Hac ergo
futura sunt; sed nondum est finis, hoc est, nondum
erit finis: ut quedam Græca exemplaria pro isti, ha-
bent *τέσσαρα*, erit.

Imo vt v. 8. initia haec sunt dolorum, *ωδίων*, hoc
est, dolorum quales sunt parientium: omnis enim
creatura partur: usque adhuc, donec pios pariat, &
edat in lucem æternam, impios velut abortum eliciat
in tenebras exteriores: illa igitur omnia sunt præfigia
& prænuncia miserandæ obsidionis Iero-solymitanæ,
& dolorum eius, & hæc ipsa sequentiumque seculorum,
maxime Antichristianæ crudelitatis persecutio,
typus est iudicii ac suppliciorum æternorum. Non
igit illa mala, quæ mundus horret, & sola estimat *Mala mun-*
integra sunt; maiora enim miseras incumbunt, quo-
rum ista sunt preludia. Sic apprehensio, catcer, ro-
malorum
bur, mala mansio, flagellatio, crincis signa sunt, non inferni.
tantum ex se mala, sed maioris mali præparamenta.
Quæ enim hoc in mundo impii patiuntur, quibus
magis obdurescunt, quedam sunt cruciatuum & er-
norum experimenta. De his enim verissime dicitur
περὶ θηρίου, ignem superignem sustinent, ex flamma
mundanam aduersitatum in stagnum ardens sul-
phure precipitantur. Sunt illa mala improbis grauissima,
quod solario spitali careant, sed illa futuri se-
culi adeo grauiora futura sunt, ut ex sumo se in ignem
venire sentiant. Clamant nunc multi:

Oīos us κερμῶν, καὶ κακῶν τεκμηρία

Ἐπειοὶ ἀφύπτοι

Quanta mihi tempetas & malorum triplex fluctus
ingruit: at ludicra haec videntur, in malorum in abysso,
qua nulla æternitate transiri potest.

VERVS 9.

Tunc tradent vos in tribulatione & occident vos, & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

QVÆSTIO I.

Quis status fidelium in mundo?

Omnis piis
persecutio-
nem pa-
riuntur.

Iudaorum
persecutio-
nes.

§. 1. PRædicta aduersa, dolores, futura odia omnium gentium; quamvis multis è Grecis desit èrvæ gentium. Omnia inquam improborum quos inter viuent. Et vere omnino, omnium Apostolorum pietas & constans per gladios, cruces, ignes, aliaque tormenta probata est. Nec alia est aliorum ratio, omnes qui pie volunt vivere persecutionem patientur, de Apostolis vide Actor. 3. 4. 7. 8. 19. 14. 18. 24. 25. 26. Rabanus & Beda causam reddunt, cur tot malis ludæi afflicti sint, quod non modo Christum crucifixerint, sed pertinaciter etiam Apostolos & sanctos persecuti fuerint. Nec tantum illos persecuti sunt ipsi infideles ludæi, sed etiam plurimi ex illis conuersti grauissime Ecclesiam erroribus suis conturbarunt. Nec sine consolatione tamen hoc prædictit: cum addit, odium hoc non eorum culpa contractum, sed propter nomen suum esse accensum; carus autem duci suo miles est, quem acerbissime exsum hostis imperatoris haberet. Imponebant quidem illis crimina, infanticidii, & pabuli inde, ut post coniunctionem incesti, ut homicide, sacrilegi, incesti haberentur, verum illa calunnia odiorum erant, ut docet Tertullianus: Si qui enim se negasset Christianum omnis illa accusatio cessabat. Vide Apolog. initia.

Quomodo vulgus depositulare solitu fuit Christianos, lapidibus & incendis inuadere, nec mortuis parceret, idem ipse ostendit, sed docet eos pro veritate certate, & prædam habere vitam æternam, & gloriam placendi Deo. Christianos ergo ethnici celo interfabant, dum omni illos furore exagitant, & trucidant. Nec impune tamen sua sceleris habuerunt. Tertullianus ad Scapulam cap. 3. Tamen (sicut supra diximus) doleamus necesse est, quod nulla ciuitas impune latraria sanguinis nostri effusionem: Sicut & sub Hilario preside, cum de areis sepulturarum nostrarum ad clemensent: Areæ non sint, areae iforum non fuerunt. Missæ enim suas non egerunt. Ceterum & imbre animi præteriti, quid connumerit genus humanum, apparuit, cataclysmum saltum & retro fuisse propter incredulitates & iniquitates hominum, & ignes qui super mena Carthaginis proxime pependerunt per noctem quid minas sint, sciant qui ruderunt, & præstata tonitrua quid sonaverint, sciant qui obduruuerunt. Omnia hac signa sunt imminentia ira Dei, qui necesse est quoquo modo possumus, ut & annunciemus & predicemus, & prececum interim localem esse. Vniuersalem enim & supremam suum tempore sentient, qui exemplarius aliter interpretantur. Nam & salilem conuentu Uicensi, exinde penitus lumine adeo portentum fuit, ut non potuerit ex ordinario deliguo hoc pati, positus in suo hypsomate & domicilio. Habetus Astrologos. Possumus aque & exitus quorundam præsidum tibi proponere, qui in fine vita suæ recordati sunt deliquisse quod vexassent Christianos. Vigilius Saturninus, qui primus his gladium in nos egit, lumina amicit. Claudius Hermianus in Cappadocia, cum indigne serens vxorem suam ad hanc sectam transisse, Christianos crudeliter tractasse, solisque in pratorio suo vasta peste cum viuis vermis ebulis: Nemo sciat (aerbat) ne spe gaudeant Christiani. Postea cognito errore suo, quod tormenta quosdam à proposito suo excidere fecisset, pene Christianus decepit. Cecilius Capella in illo exitu Byzantino, Christiani gaudete, exclamauit. Sed & qui videntur sibi impunetulisse, venient in diem diuinæ iudicij. Tibi quoque opta-

mus admonitionem solam suiss; quod cum Adrumeticum militum ad bestias damnasses, & statim hec vexatio subficiat, & nunc ex eadem causa interpellatio sanguinis.

VERVS 10.

Et tunc scandalizabuntur multi, & iniucem tradent, & odio habebunt iniucem.

QVÆSTIO I.

Quomodo scandalizandi sint multi?

§. 1. ADhortationis suæ causam adiungit gravissimam. Fortiter enim pugnandum est, & constanter; idque omnibus omnium temporum Christianis inculcandum est, multi enim scandalizabuntur & deficient. Imo tradent iniucem, & inimicis, & gentibus in lanienam, mitor Bezanum maluisse & dñm vertete pro & dñm, prode pro tradere, cum apertus sit in Græco sensus, & verba clara; nec enim omnis traditio propterea peragitur, sed aperta vi ac professa hostilitate, tradebat populus, postulabat Christianos ad Léonem, de his Dominus loquitur. Cum dicit fore ut tradant iniucem, non indicat, infideles a fidibus tradendos, sed vel fideles ab infidelibus, ut Syrus intelligi potest. Vnum vnum tradet, vnum vnum odio habebit. Vel potius cum vers. 9. de piis egisset, nun ostendet impiorum conditionem, quorum alias alium odio habebit, & alternatim in se sequent; quod verissimum est: Nam primum tyranni, qui Ierofolymas tenuerunt, inimicissimi fuerunt. Deinde si quis consideret abiem furem que delatorum in Caſariani aulis, facile apparabit, per illas artes & Caſarum improbatum plures impios absumptris, quam per martyrium Christianos, ac mira lare conuersione retum; nam qui quaſſitores sauebant tormentis, mox alioindice ipsi lacerabantur. Nullum auṭorem cito, quia tota historia Augusta talibus plena est. Nec tamen nego multos, qui scandalizantur, & à fide defeccent etiam in numero traditorum fuisse. Constat autem parentibus, filiis, fratribus, cognatis multos traditos. Lucia scripta annorum ab Euprepio filio defetur. Bellum enim erit ab hostibus, leuctoribus, fatus fratribus.

§. 2. Prophetat Christus, & Caluinianorum fidem indelebilem esse falsam, & præsumptuosa prædicari. Negant illi quenquam à fide, à iustitia discedere posse. Christus multos scandalizatum in prædictis. Scandalizavit impingere ut cadant, atque à fide deficiant. Fidem sicutur habuerunt, & perdiderunt. Tertullianus de prescriptionibus cap. 1. 2. 3. Idcirco ostendit non esse mirandum haereses prævalere interduum. Condicio presentium temporum, etiam hanc admitionem prouocat nostram, non oportere nos mirari super haereses istas, siue quia sunt, futuræ enim prouinciarum super haereses fidem quoniam subuerunt; ad hoc enim sunt, ut fidei des habent tentationem, habeat etiam probationem. Vnde ergo & inconsiderate plerique hoc ipso scandalizantur, quod tantum haereses valeant, quantum sint: quoniam quid fortius est, ut omni modo sit, siccanam accipit ob quoniam se fieri consequitur per quam sit, ne esse non posset.

Ec cap. 2. Ceterum nihil valent, si illas tantum valeant non merentur. Etenim dum mirantur, in scandalum submissi strantur: aut quia scandalizantur, ideo mirantur quod tantum valeant, quasi ex aliqua veritate veniant. Mirum scilicet, ut malum vires suas habeat: nisi quod haereses apud eos multum valent, qui in fide non valent. In pagina pugilum & gladiatorium, plerumque non quia fortis est vincit quis, aut

qui non potest vinciri, sed quoniam ille qui vicit est, nullus ruris fuit: adeo idem ille vicit benevolentia postea comparatus, etiam superatus recedit. Non aliter heres, de quorumdam infirmitatibus habent quod valent, nihil valentes, si in bonum valentem fidem incurvant.

Et cap. 3. Solent quidem sibi miriones etiam de quibusdam personis ab heresi captis edificari in ruinam. Quare illa videlicet fideliissimi, prudentissimi, & visitatissimi in ecclesia, in iliam partem transferunt: quia hoc dicens non ipse fuit respondebat, neque prudentes, neque fidèles neque visitatos affirmandos, quos heres potuerint demutare? Et hoc mirum (opinor) ut probatum aliquis retro postea excidat? Saul bonus praeterit; Iacob postea queritur. David vir bonus secundum cor dominii; postea cadit & stupri reus est. Salomon omni gratia & sapientia donatus a Domino ad idolatriam a mulieribus induxit. Solt enim Dei filio seruabatur sine delicto permanere. Quod ergo si Episcopus, si Diaconus, si Vidua, si Virgo, si Doctor, satuanus Martyr lapsus à regula fuerit ideo heres veritatem ridiculam obtinere?

At dicunt: Non fuissent eos Christianos, qui scandalizari portarentur. Quos ergo horatur Christus, ut videant, ne seducantur, si Christianus seducitur non possit: scilicet seduci potest, cur non etiam scandalizari? cur illivero scandalizari dicuntur, qui nunquam vere crediderunt, sed hypocrita latuerunt? Zwinglius eos fidem simulasse arbitratur, Bullingerus à fidei professione defecisse. At illi qui fidem simulant, sicut profriterit, cum sint athei, atque irrisorum religionis non scandalizantur, cum laruum abiciunt, sed ingenio fucum produnt. Vorstius p. 2. Testificatur, antipistorianæ. In paucis locum habere dicit illam maxime: non sunt, nec vulgarem esse; nam nimis multos defecere videbat: & ab ea fide, de qua iam sibi certus erat; post defecit.

VERVS 12.

Et quoniam abundauit iniquitas refrigeret charitas multorum.

QVÆSTIO I.

Quomodo refrigeret charitas?

§. 1. Ræcius textus habet Καὶ τὸ μνηθὲναι, ob multitudinem iniquitatis, sic & Syrus convenit. Quod in Graeco est ἡ χοττα, refrigeret. Syrus verit. ΜΕΙ nephug, elongaver. Caritatem hominum erga Deum, & Dei feruos intelligo, nemo Christianus exciperat facile, aut adiuuabit. 2. Timoth. 4. 6. in prima defensione nemo mihi adiuit.

Caritatis refrigerationem accipio non immunitio- nem aliquam duntaxat aut remissionem, sed extin- ditionem. Nam opponitur persecuantæ, qua salutantur, v. 3. Constatigitur, ut docet Bellarmin. lib. 3. iustificat. cap. 14. iustos posse deficere, caritatem amittere, certe caritas multo um ante multitudinem iniquitatum illis inerat, deinde refrigeret, & perit, nece non potuit, si nulla erat. Nec caritatem hypocritaum intelligere possunt aduersarii, illa est fru- dentia amoris simulatio, nec iniquitatum multitudine refrigeret, sed ipsa non minima pars est iniqui- tatum, sicut blandiens, dolose persequens, Christus de ea caritate loquitur, in qua qui persecuerit, saluus erit. Qui autem persecuerit usque ad finem, saluus erit. Persecutio vero est, caritatis sinceræ ad finem usque tunc, atque adeo fidei cæterarumque virtutum, quas negant semel datas posse amitti: non con- siderant alios esse. *Quæperantes* sustinuentes omnia,

perseuerantes, non cedentes iniquitati, alios non persecuerantes, non, quia illa non habuerint; habe- bant enim, sed in dono Dei non persecuerant. Frustraverò obtendunt, de persecutioa certos esse, cum tot videant cadentium lapsus. Augustinus lib. ii. Nemo de de ciuitat. cap. 12. Pios autem dicte beatos, qui licet de perse- persecutioa præmo certi sunt, de ipsa tamen sua persecutioa reperiuntur incerti. Quis enim hominum se in actione pro- cluque iustitia, persecutum usque ad finem sciatur, nisi aliqua revelatione ab illo fiat certus, qui de hac re, iusto latente iudicio non omnes instruit, sed neminem fallit? Zwinglius sensum inuersum esse ait. *Quandoquidem* caritas ita infringit, scilicet imundat, male enim accom- modat, cum ait, Deum esse caritatem. Hoc enim loco caritas refrigerans a soncet Deus. Bullingerus, veram pietatem, beneficium, & religionem interpretatur, que gemina dilectione constat, Dei & proximi, & hanc desclu- ram fatur. Caluinus subdole: Nam quia luce Euangeli clarius detegitur hominum malitia etiam in probis, & recte animata languescit, ac fere extinguitur beneficium studium. Zwinglius quidem sententiam Christi inuer- tit: nam ideo caritatem ille refrigerare pronunciat, quia iniquitatis diluvio opprimitur, & extinguitur. Caluinus ne concedere cogatur caritatem extingui, adiecit, fere, ut confat corum caritatem refrigerare, quorum persecutioa labascit: qui proinde salute excludunt, nisi pœnitentiam agant.

VERVS 14.

Et prædicabitur hoc Euangelium re- gni in uniuerso orbe in testimo- nium omnibus gentibus: Et tunc veniet consummatio.

QVÆSTIO I.

An Euangelium ante consummationem sit prædicandum in uniuerso orbe?

§. 1. Dæ prædicatione Euangeli in uniuerso mun- do magna controværia est. In aduersorum denunciatione tempesti consolationem ad animos e- rigendos intermiscer. Mæstros enim de sua gentis ex- cito promissione conversionis multarum gentium solatur, ut recte obseruat Beda; Id vero præcipue, quod nondum eo tempore gentium conuersio cre- debatur. Chrysostomus adiungit, bellis vnde fieri- mentibus futurum, ut non modo viuere, sed doce- re etiam possint, itaque nequaque d' sperandum duce Christo, & auspice Christo. Quamuis au- tem de conversione gentium non loquatur, sed Euangeli prædicatione, quod etiam incredulis pro- mulgandum erat; hoc ipso tamen conuersationem indicat, cum & eam prophetæ prædixerint, & præ- dicatio sine effectu, conolat. onem datura non fue- rit.

§. 2. An de consummatione verbis Ierosolymita- na, an vero de fine facili loquatur incertum, quibus- De tempore
ra vastationis
Ierosolymo-
rum intelli-
gunt. dam videatur. Chrysostom. hom. 76. in Matth. Euthym. Theophil. Ambros. lib. 10. in Luc. Hieronymianus comment. Hil. can. 25. Anselm. de vastatione Ierufa- lem intelligere videatur, ita tamen ut aliam interpre- tationem etiam complectantur. Eam sententiam q. 92. multis astruere conatur Abulensis. Nec minus etiam sectarii inter se dissentiant. Maior tamen pars co- rum de præsenti vrbe, & eius excidio interpretatur.

Vera

Vera est & textui conuenientis interpretatio, de consummatione mundi verba Christi accipienda.

Hanc Augustini sententiam, & Ecclesiastillius temporis fusse multis ex locis constat. Epist. 78. Opportunitas vero illius temporis profecto non erit antequam pradicetur euangelium in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus. Aperiuit enim hac de re legitur sententia Salvatoris dicentes; Et predicabitur hoc euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet finis. Tunc veniet, quid est, nisi ante non veniet? Quanto post ergo veniat, incertum nobis est, ante tamen non esse venturum dubitare vtique non debemus. Si ergo susciperebant hunc laborem serui Dei, ut peragrat orbe terrarum, quantum possent colligerent, quod remanet gentium, rbi nondam est euangelium pradicatum, hinc adueniret utique possemus, quantum hoc tempus longe sit a fine seculi. Quid si propter loca quadam inaccessibilia & inhospita fieri posset non creditur, ut a seruis Dei peragretur orbis, & quod quaque sine adhuc gentes sine Christi euangelio, sialiter renunciet: multo minus existimo, scripturis posse comprehendendi, quanta vixit sine futura sunt tempora, quandoquidem in eis legimus: Nemo potest cognoscere tempora, que pater posuit in sua potestate. Vnde si iam nobis certissime nunciatum fuisset in omnibus gentibus Euangelium pradicari, nec sic possemus dicere, quantum temporis remaneret usque ad finem, sed magis usque iam propinquare diceremus. Nisi quod forte respondeat tanta celerrite predictare Euangelio Romanas gentes, & plerisque barbaras occupatas, atq[ue] ita nonnullas non paulatim, sed subito ad Christi fidem fuisse conuertas, vi non sit credibile paucis annis, & si non vite nostra, qui iam sensimus, certe iuueniunt qui venturi sunt ad senectam, vniuersas omnino residuas gentes, euangelio posse compleri. Sed si ita erit, facilius cum factum fuerit probari experiencinge quam legendu[m] antequam fiat inueniri potest.

Et pariter lib. 2. de sermon. Domini in monte. Sic Cyprianus Catechesi 15. clarus etiam exponit, & ad omnia futura secula extendit.

Origenes tract. 28. in Matthaeum. Et eo statu compitus rebus, Euangelium, quod prius non fuerat pradicatum in toto mundo (multi enim non solum barbararum, sed etiam nostrarum gentium, usque nunc non audierunt verbum Christianissimi) tunc predicabitur, ut euangelicam predictionem omnis gens audiat, & nemo derelinquatur, qui non audiat. Pari modo Damascen. lib. 4. c. 28. Gregor. lib. 35. Moral. c. 15. Theodin. 2. Thessal. c. 2. Beda hoc loco.

Videtur sane omnino requirere textus, ut ad extrema tempora referamus. Tunc erit consummatio, seu finis. Non ciuitatis sanctae, sed saeculi; Apostoli enim quaesierunt, quod signum aduentus tui, & consummationis saeculi: Christus responderet, tunc erit consummatio seu finis. Non modo non responderet ad interrogata, sed etiam falleret, si de mundi fine querentibus, diceret: post euangelium toto mundo prædicatum erit consummatio; & in animo subaudiret: Ierosolymorum & templi. Cum autem absolute consummationem nominat, vniuersalem, seu totius mundi esse intelligit. Quamvis aliqua signa præcesserint de Ierusalem, & de illa multa intelligentur, non omnia tamen conuenient. Deinde auctores qui in diuersam sententiam citantur, non repugnant huic interpretationi. Nam signa communia cognoscunt, ut typi, & eius cuius est figura; ut monachus Chrysostom. homil. 11. in Matthæum, & hoc loco: οὐτε τὸν ἵρον ἀποστόλους εὐθέως, οὐτε τὸν διάκονον αὐτὸν παρεστάνειν, sed de malis, que iam in ianuis erant, itaque de signis vtrumque consummationem præcedentibus agi existimat.

A Ierosolymis abso-
lute positus
pro mundi
consum-
matione.

Ipsa etiam à v. 23. Transiit autem fieri iudeacis calamorum clamatibus ad Christi aduentum. οὐτε τὸν ἵρον εἰδε ad finem ἀποστόλου, εἰς τὴν αἰτίαν Διοκλεῖτον παρεστάνειν, καὶ mundi λέγει αὐτοῖς τὸ ομηρία, τὸν ἄνθρωπον χείρα μονον, ἀλλὰ γῆν, καὶ τοῖς μετ' οὓς εἰσιν πλούτοι πάνται. i.e. Postquam complevit ea quae de Ierosolymis erant, de reliquo transit

ad eius aduentū, & signa prædicta, non illis modo, sed nobis, & omnibus posteris vitia. At illa signa Christus iungit cum magna tribulatione, & aliis quæ ad lero-
solymam referunt. Tunc si quis dixerit: nempe in illa tri-
bulatione, igitur & illa signa ad secundum aduentum
etiam spectant. Hilarius plane contrarium docet ei
sententia, pro qua citatur. Euangelium enim prædi-
candum ante abominationem existimat; sed abomi-
nationem interpretatur Antichristum. Anselmus v-
tramque sententiam disiunctam refert.

Adeo vero certa visa est hæc sententia, etiam hereti-
cis Iunio & Sutliuio, ut expresse doceant, prædicatio em Euangelii præcessuram aduentum Christi &
citant Hilarius, Cyrillus, cæteros omnes, præter-
num Damascenum. Quamvis in eo erroris ipsos con-
vincti Gretserus noster defens. lib. 3. cap. 4. Quod ne-
gant præcedere Antichristum, nusquam enim hoepa-
tres dicunt, sed contrarium; nam Antichristum cum
aduento Christi, & saeculi fine coniungit exiguo in-
tervallo. Quid vero ait aiunt Ant. christum non ante
palam dominaturum, quiam Euangelium palam præ-
dicari desierit, contra ipsos facit. Sequitur enim Pa-
pam non esse Antichristum, adhuc enim Euangelium
palam prædicatur.

S. 3. Obiciunt heretici locum ad Roman. 10. Is
omnem terram exiit sonus eorum. Et Colos. 1. Sunt &
in toto mundo est, fructificans, & crevens. Et: predican-
t est in vniuersa creatura, que sub celo est. Hoc igitur im-
pletum esse volunt.

Respondet Bellarminus ex Augustino intelligi-
dui um per præteritum. Augustin. verba Roman. 10.
Quod autem dixit Apostolus (Rom. 10.) nunquid non audi-
runt? In omnem terram exiit sonus eorum & in fi-
nes orbis terræ verba eorum: quamvis locutus sit præ-
dicti temporis verbi, tamen quod futurum erat, dixit, non quod
iam factum, & completem: Sicut ipse Propheta quia vixit,
testi, non ait; in omnem terram exiit; sed, exiit, inquit;
sonus eorum quod vtique nondum factum erat: quale est
etiam illud; Foderunt manus meas & pedes meos, quod
tam longe postea factum nouimus.

Itaque frustra Bellarmino oppugnando Augusti-
num lancinant Danæus & Sutliuus, vide Gretserum
nostrum loco citato, pag. 851. Sutliuus impudenter, I-
terris mentitur: Augustinus loci ad Colosenses ne
meminisse quidem, tantum abesse, ut sic exposuerit.
Audiamus denu[m] S. Augustinum. Multo minus mirandum est,
quod etiam verbi praesenti tempore vixit est in eo, quod ille
idenitatem dixisse, memorasti, propter ipsum, quem repotisti
nobis, quam ante auditum in verbo veritatis Euangeli, quod
aduenit in vos, sicut & in omni mundo est fructificans &
crevens, quamvis Euangelium nondum mundum tenebat in-
uersum: Sed fructificare illud in vniuerso mundo dixit, &
crevere, ut ita significaret quoque siueret fructificando, & cre-
scendo venturum.

Prædicatum igitur, quia iam in parte prædicatum
& in toto prædicandum. Sane Christi lignum gene-
rale est, ad omnes, omnes inquam, gentes, Indos er-
iam qui sunt ad utrumque solem, Æthiopes, lapones,
alios pertinet.

Hocvero dominium Christo promissum est, Psal.
71. Apoc. 7. Itaque fideles omni in gente erunt, ve-
races gentes aut credant, aut reddantur inexcusabiles.
Nec vntus aut alter occulit, sed publice seruent illi
gentes, nomen eius professæ, ut in utraque India au-
rum memoria ceperit est. Nec fatus est fama, vel no-
more aliquo de Euangelio inauditæ gentes, sed opus
est illis sufficenter proponi, testimonii, exemplis, si-
gnis & virtutibus, ut evidenter credibilia inducent,
quæ audiunt, alioqui non redduntur inexcusabiles.
Cætera videri possunt apud Bellarmin. & Gretserum
loco citato.

VERSUS

VERVS 15.

Cum ergo videritis abominationem desolationis, que dicta est à Daniel Propheta stantem in loco sancto: qui legit, intelligat.

QVÆSTIO I.

Quæ abominatione desolationis?

Danielis 9. locum exposui, paucæ nunc adferam. Syrus vocat טְבָנָה רְחֹמָה רְחֹמָהathanaphtha dechureba. Signum immundum rafiatu. Quod Christus dicit in loco sancto, 70. In templo, apud Daniëlem est in Hebreo בֵּין בְּנֵי עַל super dñm. Sanctus autem dicitur à Danieli quod fuerit, quicquid sanctus futurus erat: nam postquam profanatus erat, vir sanctus vocari merebatur.

Abominatione desolationis ad templi destrucciónem pertinet, ut ex Luca demonstrat Augustinus Epistola octoginta. Signa quia in Evangelio futura predicta sunt, sicut commemorat sanctitas tua, secundum Lucum, eadem sunt secundum Matthæum & secundum Marium. Hinc trecenta quæ dixerit Dominus, cum interrogatus esset à discipulis suis, quando futura essent, quæ de tempore euersione predixerat, & quod signum esset aduentus eius & consummationi seculi. Cum itaque signa dicat, quæ ad ista tria pertinent, id est, ad excidium illius ciuitatis: ad aduentum eius in corpore suo, quod est ecclesia, ad aduentum eius in capite ecclesie, quod est ipse: quod eorum signorum ad quod horum trium referendum sit, diligenter cernendum est: ne forte quod pertinet ad euersiōnē Hierusalem ad finem seculi refertur pateretur: aut è contrario, quod ad finem seculi pertinet affirmemus ad ciuitatis illius excidiōm pertinere, aut quod pertinet ad eius aduentum in corpore suo, quod est ecclesia dicamus pertinere ad eius nouissimum in corpore suo, quod est caput Ecclesiæ: aut rursus quod pertinet ad aduentum eius nouissimum, per se ipsum ad eum pertinere assueremus aduentum, qui est per Ecclesiam. In quibus omnibus sunt quædam manifesta, quædam vero oscula, ut vel laboriosum sit ea diuidicare, vel temeraria, quamdiu non intelliguntur, de his aliquid definire. Quis nimirum videat ad illam ciuitatem pertinere, quod dictum est: Cum autem videlicet circundari ab exercitu Hierusalem, tunc scito te quia appropinquabit desolatiōis. Item quis non videat ad aduentum Domini nouissimum pertinere quod dictum est: Cum videbis hæc fieri, scire quoniam prope est regnum Dei:

S. 2. Nihilominus tamen etiam de Antichristo locum dominum Hilarius tradit, cap. 25. Sequitur deinde & indicium aduentus futuri (quando nimis Christus ad iudicium venier) cum abominationem desolationis fiant in loco sancto videbunt: tunc claritatis redditum intelligendum. Et de hoc quidem, beatisimo Daniele & Paulo predictantibus, prophetarum nos puto habere sermonem: de Antichristi enim temporibus haec locutus est. Abomination ex eo dicitur, quod aduersus Deum veniens honorem sibi Dei vincit. Desolationis autem abominationis; quia bellum & calamitas terram cum piaculo desolatorum sit: atque ob id à Iudeo suspectus loco sanctificationis infister, ut ubi sanctiorum presbus Deum invocabatur, illic ab infidelibus receptus, Dei honoris venerabilis sit. Eadem est etiam Bedæ sententia.

Aliabominationem desolationis ipsam desolatio-

nem vastatrice in interpretantur, ut sit abominationis, vel abominabilis desolatio: sed causam illi, unde illata sit considerant. Alii statuam vastatois, ut Aquilam, ab Herode collocatum, signa Romana, exercitum Romanum, quod etiam Chrysostomus probabile arbitratur, sed templo exciso tum primum ille ibi sterit, & cum excedit, at apud Lucam egredi iubentur cum viderint abominationem desolationis, alii ad statuam Adriani, ut Ambrosius in Lucam, referunt. Eam desolationem esse non dubito, quia à seditionis facta est: cum templum occiparunt, ut Ioseph. lib. 18. ant. & lib. 2. belli, cæde sacerdotum, & omni flagitorum genere templum profanatum, & vere propriece est factum spelunca latronum. Ma orramen olim erit eod. m. in loco abominationis desolationis, cum in eodem staurato se debet Antichristus. Ita 2. Thes. 2. In templo Dei se debet ostendens satanum sit Deus, actum magna quoque erit tribulatio.

QVÆSTIO II.

Cur dicat: Qui legit, intelligat?

S. 1. **B**ea interpretatur, consideret. Graece est: νοι- Intelligen- tia opus est in lectio- ne. Dicilem à multis legi, non intelligi, quocirca crebro præstaret in legi quidem; errabant enim veteres. Iudæi non intelligentes scripturas. Errant hodieque hæretici, ex Danieli, & aliis fingentes sibi Antichristos, quos scriptura non continet, sed ipsi sibi ex maleficio certe fabricantur, atque hinc condicimus in rebus grauius in scripturam esse ita difficultem, & obscuram, ut legentibus obvia non sit, & lectorum claborare oporteat, ut quod legit, intelligat. Quomodo autem intelliget? Non ex alto: um locorum collatione, non enim ab aliis illa clarius expedita sunt, quæ Daniel prophetat. His igitur deficit collatio scripturarum. Opus igitur est, ut à Deo, ab Ecclesia veteri petat expositionem, cum priuata auctoritatis non sit expeditio scriptura. Itaque ridiculus est Vorstius in Tesseradecade Antistoriana, cum dicit: [Necessæ est ut inde pendaat vera scriptura in expressio- nate, vnde eiusdem penderetur, siue certitudo ac veritas: cum verus demum scripturæ sensus sit, ipsa scriptura. Quare qui penitus mihi persuadere posse est, scripturam hanc esse *Geom. & Iov.*, idem, quæ sit germana & vera scripturæ sententia, penitus mihi persuadat necesse est. Illud vero exterrit quidem ratione facit, ipsa sacra scriptura, ipsa diligenter secum collata. Interna vero ratione Spiritus sanctus in ipsa scriptura loquens.] Fallitur vehementer, & fallit. Certeum nobis est, caput nonum Danielis esse veram *Geom. & Iov.* scripturam: quæ vera, & germana sit sententia, non potest certum esse Vorstio: nam ut de interna ratione raceam, quem ille sibi tribuere deberet, nos negare cogimur. Externam deficit, non enim diligenter conferre potest, hanc scripturam cum alia, quæ clarissime dicat, quod obscurus Daniel effatus est, seu angelus Danieli. Nec Daniel qui assuerat intelligentia esse in visione, verba angelii cum alia scriptura contulit, ut ea intelligeret, sed nec illa Ecclesia quæ fuit Danielis tempore, Collatio n. quæque deinde secura est, & custos fuit non modo literatum, sed etiam sententia Danielæ, ex collatione sensum prophetarum venari potuit; sed ex Danieli primum eius familiares, & sacerdotes, deinde ex illis Ecclesia intellexit: aut sane unum ex tota scriptura locum nominent, quocum illi veteres conferre verba Danielis potuerint, ut intelligerent. Verum autem idemque in Ecclesia fuit medium

medium quo scripturæ intelligerentur, nempe interpretatione Ecclesiæ. Hoc vetetis illi vni sunt, & nobis quoquæ vtendum est. Quod vero ait; *Scriptura sensus est ipsa scriptura*; et si improprie dicatur, & putidæ argutia sit; examinabo tamen. *Scriptura ipsa est scriptura sensus*. Multiplex potest sententia. Prima: Vna scriptura pars est alterius sensus: hoc est, continet significacionem alterius partis. Hoc etiæ crebro fit, non in omnibus tamen fit; non enim quæcumque ad religionis, & fidei dogmata pertinent, bis dicuntur. Altera: Scriptura id quod significat, id significat, vt cum dicatur, Deus unus est. Hoc adeo clarum est, vt expositione aliunde non peratur. Hoc tamen modo si hereticæ interpretentur, dicent unum essentia, & persona. Ideoque concordationes oriuntur. Quod si tertiam adferant expositionem. Nempe scriptura secum adferit sensum, vt aliunde non sit petendus; hoc quoque anceps est, & quocumque sensu falsum: quod experientia totum interpretum demonstrat. Deinde ipse Vorstius de medius desperia. i. p. ad 6. l. et pag. 217.

[Primum enim non dicimus, singula hæc media per se seorsim accepta, ad investigandum scripturæ sensum non sufficere: sed omnia simul coniuncta plurimum huc valere contendimus.] Omnia igitur media adhibenda sunt, & non tamen illa sufficientia dicere audet, sed plurimum valere. At tum si ne paucissimum est ea felicitas, vt legere scripturas & intelligere possint. Verba Vorstiana hoc conuincant. *Hec autem sunt media*; inquit Tellerad. i. Antipist. i. *Insperatio fontium*; seu cognitio originalium linguarum, & peculiarium scripturæ phrasum. *Hæc necessaria ergo est omnibus scripturam intellegi*, omnia enim media sunt necessaria. Non igitur nisi Hebreæ, Chaldaæ, Græcae linguae bene periti, & phrasum goari, scripturam intelligent. Frustra eam alia in lingua legunt, non enim illis constat, interpretem aut illos fontes penitus lustrasse, aut omnia vere retulisse. Cum enim toti Ecclesiæ scripturæ sensum exponenti non credant, quomodo Beza, Iunio, Tremellio, aliis cedunt totam in alias linguis transferenti? Qui igitur eas linguas, earumque idiomata, & phrases non calent, non recenti memoria tenent, non à fide dignis magistris didicerunt, & scripturam se intelligere iatant, eorum principiis coniunctur, hoc agere ut cum ratione insaniant. Pergit ille. *Collatio locorum scriptura*, tum similium, tum dissimilium. Hic quoquenon alteri collatori, qui errare potuit, sed propriis oculis, ac meati credendum, certo statuendum, nullum locum qui collatione necessarius fuerit, vel negligenter vel obliuione, vel ignoratione omisum.

3. Consideratio scopi, inquit, item occasionis, & circumstantiarum, sive materiarum cuique loco subiectarum. Parum ad rem facit consideratio. Certo constare tibi oportet scopum, occasionem, circumstantias, materias subiectas cognitas tibi penitusque perspectas esse: nec fieri posse, vt aliter illa se habeant; alioqui aliquo horum ignorato, falli in scriptura sensu possit. Nemo igitur Calvinianorum scripturam intelligit, nisi illa omnia ita considerauerit, vt penitus peruiderit.

4. Analogia indubitate fidei. At vero illa tam varia est, quam varie fides, v. g. Fides indubitate est in Calvinismo: Christum hominis damnati dolores pertulisse; ad hanc normam scripturas detorquent; Hinc voces desperationis in cruce protulisse blasphemant. Analogia enim est, qua scripturam, & Spiritum sanctum in ea loquentem, sub magisterium suum cogere nituntur, vt nihil aliud dicere videatur, nisi quod anteoccupatis eorum opinionibus consentaneum videtur.

5. Denique serua ad Deum precatio, ex animo verita-

tia & gloria diuina studiose profecta. Hanc vel maxime nobis scriptura, & sancti Patres commendant. Hinc factum, vt multi sanctorum testidæntur à Deo dociti, contra laboriosa studia scripturatum cognitionem habent. De hereticis, & oratione eorum, nec ipsi fibi credere possunt: cum tot martyrum, confessorumque millia suis orationibus nihil impetrasse indicent, omnes enim illos grauium errorum, aut plurimos sane accusant. Denique non possunt unum eis producere, in quem hæc omnia conuenire certi sint, nullum ergo tufo sequi possunt. Sibi igitur quisquis dux, & auctor est, aliorum secutus. Atque hoc est, quod de priuato spiritu, cum premuntur, lactare solent.

VERVS 16. 17. 18.

Tunc qui in Iudea sunt, fugiant ad montes: Et qui in teatro, non descendat tollere aliquid de domo suo: Et qui in agro non reuertatur tollere tunicam suam.

QVÆSTIO I.

Quæ fuga persecutionis suadetur?

*S. 1. Q*uantâ atrocitate sœunturi sint Romani Dominius præmonendo demonstrat. *Fugiant ad montes*. Syrus sua phrasi οχιτονίαν ad montem. Montes quidem, & in illis posita oppida Titus expugnat, & ante Vespasianus, vt Thabor, Garizim; sed alludit Christus ad consuetudinem eorum, qui sunt periculis constituti, qui a via montium, & sylvarum incessu petunt, nec ad cultos montes, & in quibus oppida exstructa sunt fugere hortatur, sed in aperos & solos montes. Abulensis de montibus, in quibus Agrippa regnauit, is enim Romanorum amicus fuit, multique sub eo, sed non longo tempore defensi sunt; Pellæ autem eius ditionis oppido Christiani latuerunt. Nam post obsidionem, & fagam Cestianam Christi anni plerie, & Iudeorum nobiliores de rebus rebellium male sperantes discesserunt. Vide Epiphan. hærel. 29. & 30. Euseb. lib. 3. c. 5.

S. 2. Versu 17. celeritatis admonet; auditu enim aduentu exercitus, & occupato à seditionis templo, vetat eum, qui est in teatro (quod in Iudea planissimum) descendere, vt auferat aliquid è domo, ægri ut, vel ut alii ægri ut, auferre aliquid. Grace ægri ut, super domum.

Et versu 18. cum qui est in agro non redire in urbem, ad accipendam tunicam τὰ ἱεράν, quod alii pallium dicere malunt, alii legunt τὰ ἱεράν vestes, fine tunica, & pallio, leuiores, & breviores vestitu ibatur in agrum. Fugere porro celeriter iubet, ne ab exercitu deprehendantur, quod Iudeis contigit; Itaque non assentior Tostato; qui negat requiri a Christo tam magnam futilationem: quod quamvis discipulæ, ea tamen contigerunt, vt omni modo celeriter abeundum fuerit. Nam non minor, nec minora passi sunt à seditionis, quam ab Romanis, adeo ut Iudeorum 2000. indignitate rerum moti discesserint. Latronum princeps erat Geiora, Zelatarum Ioannes, alterius factiois Eleazarus, qui non nisi magna pecunia exitum permittebat. Deinde noluntur Christianos decipi Dominus, vt Iudei sunt in fraudem inducti. Anno enim 72. Titus Cesaream multis est, vt bellum Iudaicum prosequetur, vt Iosephus lib. 5. cap. 14. recenset, & lib. 6. cap. 1. 2. 4. 16. Ceteri Iudei enim existimabant, rebus male pacatis, vel ipsorum

flamini, & Tuum illo anno firmantis imperii rebus operam datus, nec oculum illis forte belli inferendi, quas in pace ingenti numero ad pascha celebrandum conuererunt, nihil profanatione templi, & tyrannide de triplici, qua virs premebatur, deterriti. At Titus 14. die Aprilis in monte olivatrum castra ponit, tantam multitudinem, supra undecies centena milia, quod in dagine cingens; mirum autem est, id eum auctor, cum iam alibi expertus esset Iudeos fortes, & mori obtinatos; videturque sibi dena castra paria opponi posse; sed Deus tantorum scelerum vindicta Iudeos decuit: Id magis admiror; Iudeos tantos apparatu, protectionemque non sensisse: quod ne Christiani contingere tam serio fugam illis inculcavit Dominus. Calamitatem adauget crudelitatis hoc sive recensione vers. 19. *Vt quem pregnantibus & nuantribus.* Nec enim prægnantibus parcebant, ut illi Regum 8. 12. Amosi 12. Et fugere illa non poterant, fugientium etiam lacantium se proles singulariter depebant, alia filios suos vorabant; ut fecunditas contemptu optata, versa fuerit in calamitatem.

Moniti etiam ut erent, ne hyeme, vel sabbato fuga perficiantur. Hyemis tempora est in donca fuga, sabbato impedit religio. Athanasius mystice interpretatur hyemem, *adversariis, peccatum;* Sabbatum *adversari, sordidum,* verum hoc mystic.

S. 3. Quare sabbati mentionem Christus fecerit: varie disputant. Nonnulli id factum, ut se Iudeis accommodaret, qui sabbatum seruabant. Alii vero Christianos in Iudea, usque ad templi excidium sabbatum custodiisse; idque as scandalum vitandum, publicamque quietem, ut qui Iudeis magistratus subfessent. At vero in tanta necessitate, & periculo, sabbatis & fugere, & pugnare licet, exemplo Macabaeorum. Quomodo igitur Christus sabbatum propovit, tanquam impedimentum fugae? Nec puto Christianos obligatos fuisse, ut sabbatum cum periculo via seruaretur, ne Iudeis essent scandalo. Non enim ignorabant Iudei quid maiores fecissent prælio in Antiochum. Hoc igitur ad Christi verba intelligenda considerandum est. Christianis & Iudeis omnibus sabbato licuisse fugere. Deinde tempore obdizioni sabbato fugam fuisse difficillimum, ac periculofissimum, quemadmodum hyeme. Quod facile explico. Nam primo constat Christi tempore fuisse superstitionem sabbati observationem; qua ex parte, Chito crebro lis in entata est, cum manum atram fanate, dæmonem eiiceret, paralyticum lectorum portare imperaret, usque adeo ut ob eam causam mortem illi machinaretur: nihil enim adeo populariter videbat, quam sabbati violati penas exigere. Hinc etiam Augustus eos sabbatis ad vadimonia præstanda cogi lege prohibuit, lmo addit: *aut pridie sabbatorum post horam non parate;* ut appareat legem à Iudeis conceptam fuisse. Ioseph. lib. 16. Ant. cap. 10. Validum autem enim diem coluisse constat ex historia quam tecum Synefius ad Euoptium de sua navigatione: Cum, inquit, exorta tempestate, peracta esset dies parastus, & scindente sole, Iudei qui nautae erant, sabbatum inchoavisi: qui clausum tenebant, mos ut solem reliquise terram coniebant, relicto clauo prostrerent se, sequi cuncte calcandum exhibuerunt. Rati autem navigantes id ex desperatione eum scissi, omnes confundebantur: cum autem causam acceptissimam, quidam gladio crucinato necem eiusdem intendebant ut in opere innumeretur: ille vero immobiliis libertum legebat leges, ne minus quam Machabeus aliquis mortem comminatas transirebant. Sicut etiam nocte, cum sequenti die, usque ad medium noctis, sed Iudeus otiosus, tunc vero sponte surrexit, & clausum omnissimum receperit.

In summis etiam periculis eos sabbatum olim servaverunt. Adamo Conzen in Euang. Tom. I.

usus confitat ex Iosephi lib. 1. contra Apionem, Agatharchidem ille citat de Iudeis ista scribentem: *Qui vocantur Iudei, habitant omnium munitissimam civitatem, quam vocare Hierosolymam provinciales solent, hi vacare consueti sunt septima die, & neque arma portare in predictis diebus, neque terre culturam contingere, neque alterius cuiuspiam curam habere patientur, sed in templis extendentes manus adorare usque ad vesperam soliti sunt. Ingrediente vero in ciuitatem Ptolomaeo Lago cum exercitu & multis hominibus, cum custodire debuerint ciuitatem, eis studitiam obseruantibus provinciam quidem Dominum suscepit amarissimum: lex vera manifestata est malam habere solemnitatem. Huic modi autem casus, prater illos, alios quoque decutis vniuersos: Vt tunc ad sonnia & opiniones quae tradebantur de lege consurgant, dum circa res necessarias ratio nihil valet humana. Hoc quidem Agatharchidi videatur esse ridiculum: eis autem qui haec examinantur integrum, apparel magnum, & principia laude dignissimum: Si & saluti & patria quidem custodiam legum praetuleng, diuinam proponere concupiscant.*

Cum igitur Iosephus semigentilis, certe minus superstitiosus, haec non reprehendat, constat sane a lios in superstitionissima sabbati obseruatione insanuisse.

His de sabbato constitutis, hoc etiam addendum; fuisse inter Iudeos tumultus, & omnibus in viribus discordias; quod alii pacem, alii bellum cum Romanis suadebant, idque multos pacis amatores occisos, multos ad Romanam casta profugos, eosque velut partiae & legis proditores habitos. Iosephus lib. 4. belli cap. 5. *Seuan inter bellis & pacis amatores ait fuisse contentionem, omnibus in viribus, corruptam iuuenum manus, non prudentium, &c.* Et exponit, Primo ante singuli indigenarum prædarri experunt; deinde ex compagno, ferti cuneis per territorium iuocinabantur. Deinde nulla erat grauior aut promptior accusatio, quam ad Romanos fugisse, aut cum illis colligatum esse, ut Iosephus exemplo Antipa, Leuia, Raguelis ostendit, & deinde Anani, & cap. 6. clarum est ex oratione Simonis ducis Idumæorum. Ideo & lib. 5. cap. 1. nobilium illi duodecim millia interficiunt, & Concilium aduersus Zachariam conuocant. Ad Vespasianum multi Zelotas fugiendo veniebant. Iosephus lib. 5. bell. cap. 2. *Erat autem fuga difficultas, quod omnes exitus custodibus obfidebantur.* Esi quis ibi qualibet ex causa deprehensus fuisse, velut ad Romanos ire cuperes, interficiebatur, quia tamen eis dedisser pecuniam, saluus abibat: & qui non dabat solus proditor habebatur. Restabat igitur pecuniosis fugam redimentiibus, solos pauperes singulari. Mortui vero per omnes vias coacerubantur innumeri multique, etiam transfigere cūpientium, rursus in ciuitate perire præceptabant, nam sibi seculatura in patria mori tolerabilius videbatur.

Difficilis igitur fuga erat per agros. Nam Massades, omnem Iudeam, & alii populabantur, Iosephus lib. 5. cap. 3. Erant tamen qui clam effugerent, at postea cap. 9. omnem viam fugæ præclusam ait. Et l. cap. 1. Idem plane ostendit. Duobus igitur malis premebantur, & summa fuga necessitate, & summa fugiendi difficultate:

Et cap. 9. obfissa iam virbe, qui vel umbram fugæ dedisset, mactabatur. Perinde autem habebatur fugere, aut ad Romanos descenderet; ac legem prodere. Iosephus in vita sua, de Iesu filio Saphiæ: *Is tum præferens Mosis tabulas in medium progressus.* Si restri, inquit, nullæ cura tangimini, at sacratas hæc leges nolite contemnere; quas publico odio prosequendus Iosephus iste vesterdux sustinuit prodere, quantumvis atrociter dignissimus.

Ex hisce facile est cognoscere, cui die sabbati fuerit periculofissima fuga. Cum enim sabbati cultus iam in summum adductus esset, si quis sabbato fugiens res alias colligeret, ferreque, aut consuetu-

longius iter faceret, tanquam violator sabbati accusabatur, & superstitionis quidem occasio dabatur, vt calumniarentur, eos fauere Romanis, ad gentium ritus transire, aut sane esse Christianos. Aliis diebus idem periculum non erat; nam commeabunt hincinde homines, vt itineri quisque posset causam aliam habere, vel prætexere, sabbati profanati crimen, eo tempore impiecati, apostasia, proditionis habebantur: Tyrannis autem & satellitibus optima seculendi causa offerebatur, vt quamvis illi omnia iura, egesque Dei pessimarent, in sabbati tamen violatoribus puniendis se iustos, & religiosos esse monstrarent. Cum enim vnde calumnias in contribules confingent, sponte & vltro oblitas occasiones eos dimisisse de manu, nemo facile adducetur, vt credat. Non igitur impeditum erat iter sabbato, & fuga, ob religionem, vel conscientiam fugientium, aut scandalum Iudeorum: sed furore populi superstitioni, & infidias tyrannorum satellitum, quibus caus. sp. ciœla seculendi præbebatur. Quemadmodum si quem passæ aut pentecostes die opus facere Christiani videant, facile coniunctum eum religionem parui facere, ita quoque, sed multo scelerius in sabbati neglectu Iudei statuebant.

VERVS 21.

Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet.

QVÆSTIO I.

Quanam illa tribulatio?

S. 1. M^{aior} ex illa noua tribulatio, quam vetus, quæ Antiochi tempore Iudeos oppressit, vt Hilar. Deinde Tostatus etiam maiorem putat, quam ea qua sub Antich isto. Calamitates recenser Iosephus tota tractatu de bello Iudaico. In ipsa obsidione Metropolis occisa sunt vnde dies centena millia, capta nonaginta septem millia. Quod si generaliter rem consideremus, plures Cæsar occidit. Nam in Galliis absque bellis ciuilibus numerum æquauit: Bello autem ciuilis in Galia, Italia, Hispania, in acie Pharsalica, deinde contra Scipionem, & Pompei liberos belligerans, non paucos perdit. Captiui eius multum superant Iudaicorum manipiorum numerum. Hec vnu lilius, at quam multos interim Pompeius, Craffus, ali imperatores, & proconsules: Lucas futoram dicit tribulationem illam, cum Ierusalem circumdabitur ab exercitu, & esse dies ultionis, forte magnam pressuram in terra; ita & populo huic, & Ierusalem calcabitur a genibus, donec impleantur tempora nationum.

Hanc tribulationem S. Augustinus lib. 20. de ciuit. cap. 8. ad finem seculi referit, vt etiam illud de frigescente caritate. Ita Iren. lib. 5. cap. 29. Ambros. in Lucam. Et ratio ostendit. Nam Matthæus ait statim post tribulationem rerum istorum sol obscurabitur. Verbum autem εὐβέβης non conuenit designationi temporum, si post milenos & sexcentos annos adhuc spaciūm, siue magnum, sine parvam superest; Christus enim loquitur more humano de temporibus, licet mille anni, mo centum annorum millia sint in conspectu eius, sicut dies unus. In ratione tamen temporis usurpat calculum humanum; altoqui cum dicit breuiatos dies, posset nihilominus quispiam aliquot annorum millia sibi imaginari. Sic & Marcus connectit, c. 13. 24. Sed in illis diebus post tribulationem illam sol continebrabitur. Nondum sol est obscuratus, nondum luna defecit; interea tot Christianorum per orbem totuia

millia occisa sunt, & grauius, & crudelius, quam in tractati Iudei. Nā vt illa quæ Iudei fecerunt in Christianos taceamus, Nerontiam persecutionem, & hortos illos ferales consideremus. Deinde Antichristi persecutio grauissima futura est, & generalissima; totam enim Ecclesiam opprimet, Apoc. 20. Vide Augustin. lib. 20. de ciuit. cap. 11. Hac erit nouissima persecutio, nouissimo imminentis iudicio, quam sancta Ecclesia in orbe terrarum patietur, vniuersa scilicet ciuitas Christi, ab vniuersa diaboli ciuitate, quamcumque erit viraque super terram. Tertio persecutio illa acerbissima futura est, vt nec emere, nec vendere quispiam possit, nisi habeat imaginem bestie.

S. 2. Oritur tamen ex Christi verbis difficultas. Non enim & de illa Titiana, & alia antichristiana dominus videtur possit loqui. Tribulatio enim hec adeo magna est, ut a maior aut par necantecelesti, nec secutur a sit. Non fuit, inquit Matth. ab initio mundi usque modo, neque fiet. Et Marc. 13. 19. Erit enim illi tribulationis tales, quales non fuerint ab initio creationis, quam condidit Deus, usque nunc, neque fient. Si igitur Titiana clade in eligimus, ad tempora Antichristiana referri non possumus, cum parem dare in eger Christus: si de persecutione Antichristiana, interpretamur; non possumus de Titiana, nam par praecellere; itaque una tantum, vnius temporis est persecutio.

Vidit eam difficultatem Augustinus, & solvit, Epist. 80. ad Hefyrium. Nam Iosephus qui Iudaicam script historiam talia mala dicit illi populo tunc accidisse, ut non credibili videantur. Vnde non immortu dictum est, talum tribulationem nee fuisse à creature initio, nec futuram. Si & si tempore Antichristi, talis aut maior forsitan, intelligendum est de illo populo dictum, quod et talis amplius fuisse non erit. Si enim Antichristum illi primitus & præqueretur, prius sunt, factum est tunc idem populus tribulationem prius quam passurus. Euangelista igitur de tribulatione Iudeorum locutus indicat Augustinus.

Non ergo maior fuit vñquam populi Iudaici tribulatio, nec erit, quam illa Titiana. Nec fuit maior Ecclesia Christi, nec erit, quam Antichristiana. Nec Iudaici populi, nec eius progenitorum, forte tamen aliorum gentium maiores fuerunt afflictiones. Arque hoc ipsum Lucas indicate videtur. Nempe de Iudeorum tribulatione bus sermonem esse. Nam diserte dicit. v. 20. Tunc scitote, quoniam appropinquavit desolatio eiu. Et v. 23. ἐστιν γὰρ ἀνάγνωστον τὸν θεόν, καὶ ὁ θεός ἐν τῷ λαῷ τύπος. Erit enim pressura magna & ira populo huic. De soli Iudeis dicitur. Nam oblatione tempore inter gentes non fuerunt illæ tam grandes calamitatis. Sub initio enim Vespasiani impetri orbis, eti non omnino pacatus, solito tamen erat quietior. Comparatio igitur est inter Iudeos, qui bellum passi sunt, & eorum maiores & postros. Maior vero Ecclesiæ otiosus erat afflito tempore Antichristiano, tanta, quanta nec retro de cem. persecutorum impensis, nec sub aliorum tyannie fuit. Hæc vero ad Antichristi tempora interpretes plerique deducent.

S. 3. Cum haec tenus illa publica, & vniuersali Ecclesiæ persecutio non fuerit, notandum etiam maximus illæ mundi totius monitorynus Antichristi rerum potitus est. Obstupui impudentiam Calum, Beza, Parci, Brederodii, Poueli, Wittakeri, Rulli, Balsileensis, Parci, Sutliui, Sibrandi, Grolii, Abbotti, & liorumque, qui persecutionibus illis se petitos ab Antichristo seu Romano pontifice queruntur, cuius imperio, cum mille, vel octingentos, aut in nimum sexcentos annos tribuant, suas tamen Ecclesias ad centum annos extendere, non possunt, & quidem superius interea mutata doctrina, ut in Iubilo Iubilorum probauit. Simul etiam alias ostendit plures Catholice, honoris, fortuna spoliatos ab hereticis, quam ponunt.

Magna tri-
bulationes.

Christus in
temporum
calculo vti-
tur more
loquendi re-
stituto.

pontifice animaduersum lege fuerint lectarios. Qua de vita Bellarminum lib. 3. de pontific. cap. 7. & in eius defensione nostrum Gieserum. Plura de hac calamitate in cap. 12. i. Danielis. Et veniet tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cuperant.

VERSUS 22.

Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos breuiabuntur dies illi.

QUESTIO I.

Quomodo & quando dies breuiati?

Sed Agustino questionem proponit Hesychius de tempore extremi iudicii, & addit: Breuiam dies, ideo illos cognoscere non posse. Hoc Augustinus. Ep. 80. prout intelligere se pernegat. Si enim christianus hunc paucos sunt paucos, falsa est propheta de pluribus. Nam non ignorabat angelus Dominum dies breuiaturum, nec propheta Christi, prophetiam deinceps Danielis, sive igitur dies singuli breuiores faciunt, sine aliquo decurrari, ut essent pauciores, id à Daniel & à Christo prædictum est. De curta sunt annis seu circumscriptionibus ut Marcus habet, à Domino. Non quod cum ante plures de cœlo euisset, postea vegetabilium & clouarum in pauciores redigisset, sed quod certos seu paucos esse iussit à principio, sic arctare tempus dicitur, non qui abb. euia, sed qui breue continent.

S. 2. Decurrit sunt obsidionis tempore. Cum enim durissime Iudei defendere se potuerint, breui in potestate Titi ventrunt. Nam primo seditionibus Iudei attriverunt. Deinde frumentum pene omne, quod non paucis anni sufficeret potuit, incendio absumpserunt, Ioseph. lib. 6. cap. 1. bellum. Nullus apparitus fecerunt, eodem loco, praesente Tito pugnant in templo, cap. 4. Imo Iosephus cap. 11. Fontes Tito riberiores festinari, qui ante aruerant. Ita properata est obsidio, cum Titus reliquias populi miseratus, liberare continebat, & novos aggresus instruit. Et tandem ingenti periculo superat, multo tunc seruauit, quod si obsidio electi protracta, non esset salua sancta omnis caro, sed propter electos dies illos Deus breuiavit. Hoc ergo tempus definitum decurrationis dierum Chrysostom. & Piatum, & nonnulli recentiores.

S. 3. Hanc sententiam ut non oppugno, ita aliam ponit, nemus demonstro, qua tempus persecutio Antichristiana breve fore promittitur. Durabit enim tempus, & tempora, & dimidiam temporis, ut est apud Daniel. 12. 7. Deinde propter electos tempus persecutio Antichristiane breuiarum potius, quam oblonga. Neque enim vel ad idola colenda cogebat, sed Deo Titus auocabat. Imo saecrilesia illis obstat, Ioseph. lib. 7. cap. 4. Nonne vos cancelli locum iudeorum protestistis? Nonne litera Graecia ac nostra incisae iudei constituta? quibus ne septa cuiquam transire licet, tamen? Nonne eos qui transiissent, quamvis Romanus esset, non recare permisimus? Quid igitur in eo etiam mortuus incolitus, o nocentissimi? aut cur templum exterristi, & emulii sanguine confusione polluisti? Promitit deinde non accessurus ad templum Romanos, si illi inde dicendat, feruabo autem, inquit, vobis etiam nolentibus. Dicitur autem pontifices, quod sciret illis grauele alienigenis in ibus verlati, misit Gophnam, ut generum lororum confiseret, ad nullum crimen igitur electos impecebat. Titus, at nec seditioni. Claram autem videtur ex vers. 24. Surgent enim Pseudochristi, &

Adami Conzen in Euang. Tom. I.

dabunt signa magna, & prodigia, ita ut in errorem inducantur, (si fieri potest) etiam eleeti. At à signis seditionis, & prophetarum quos subornarunt, signa & prodigia non fuerunt, connectuntur autem ista. Et nisi breuiati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Tunc si quis vobis dixerit; Hoc tempore breuiatorum diecum. Surgent enim pseudopropheta, &c. At vero Antichristi tempore pugna religionis, & persecutio non externa modo, sed etiam spiritualis erat, ubi periculum labendi est, non in vii de imperio certatur. Lucas qui alia ad Ierosolymitanam obsidionem accommodat, de abbreuiatione diorum omittit. Itaque tanta seductio, quae etiam electos afflat, tempore Antichristi fuit: neque Iosephus, nec vallis auctorum est, qui tempore oblii. omis tanta signa & prodigia facta dicat, ut Christianos a fide abduxerint. Sed rapinas, crudelitates, & scelera prodigiosa omnia inundabant. Nec ideo omisit, quod bellicis intentus illa, negligeret, cum ad bellum causas perirent. Deinde prophetæ quos seditionis producebant, sive corum duces, non Christos alios, Ioannem, Eleazarum, aut Simonem dicebant: sed ut est versus 5. dicitur: Ego sum Christus: sed non que magi d. quibus lib. 2. cap. 12. loquitur Iosephus tanta signa faciebant.

Seditiosi non faciebant miracula.

Seductores, inquit Iosephus, homines & circumventores, sub specie religis nisi nouis rebus studentes, vulgus insanire fecerunt, nam in solitudines egrediebantur, promittentes Deum signa eius ostendentes libertatis. Contra quos Felix (videbantur quippe semina defectio[n]is esse) mittens equites atque pedes armatos, magnam multitudinem interfecit. Maiorem autem plagam Iudeos afficit Egyptius quidam pseudopropheta. Adueniens quippe, in provinciam Magus cum esset, Propheta opinionem sibi arrogans, triginta ferme milia hominum congregauit, quos vanâ seductione deoperat. Et circumducens eos, de solitudine in montem qui vocatur olivarum, inde ad Hierosolymam nitebatur ascendere: depulsoque Romanorum presidio in populares exercere dominationem. Viebatur autem stipitoribus, qui ad id facinus conueniebant. Prauidit sane eius impetus Felix, & occurrens cum ipsis Romanis armatis, quos etiam Iudeorum reliqua multitudo inuabat, in i[n]t[er]conflictum. Et Egyptius quidem cum paucis fugit. Plurimi autem qui cum ipso fuerant comprehensi atque vinculis traditi sunt. Reliqua vero multitudo in regiones proprias dispersa est. Compremis vero hic etiam, sicut fere in ego corpore, rursum pars altera tunc secebat. Magi enim quidam & latrones collecti, multa afflictionem inducebant: & quasi ad libertatem vocabant, mortem apertissimam communiantes, his qui Romanorum principatu[m] obediare voluissent: ut vel reluctantates auerterent eos qui sponte ferrent servitutem. Dispersi ergo per totam regionem diripiabant quorunque potentium domos, eosque insuper trucidabant: inflamabant etiam vicos, ita ut desperatione eorum tota Iudea protinus impleretur.

Seducunt illi quidem aliquot milia, sed tamen paucierant, qui illos Christos credebant; Nam tres illi principes obsidionis tempore a nullo homine, ne a suis quidem, satellitibus pro Christis habitant: a ciuib[us], vero & sacerdotibus Iudeorum pro seculis latronibus assassinabantur. Et si igitur quispiam suspicari sine villa auctoritate velit, quodam illusiones magorum illo miserabiliter tempore fuisse, in metropoli Iudeorum, non tamen signa & prodigia fuerunt talia, ut posset quispiam credere latronem aliquem Messiam esse, aut si talia fuerunt, ut multi crederent, non id historiæ tacuissent.

S. 4. Quomodo pro Ecclesia pugnando Deus tempus decurrat, vi spiritali Antichristum euertendo suo loco ostendam. Nunc eius retypum in obsidione Christus demonstrat, cum pro Romanis contra scrilegos fierit. Ioseph. lib. 6. cap. 1. & lib. 7. cap. 6. Intra Titus ingressus, & alia, & ciuitatis munitiones, ac iherusalem cauus miratus est, quas tyrranni per detinentiam deseruerunt.

Pp 2 tant,

rant, conspiceta quidem earum solida altitudine, itemq; magnitudine, subtiliq; lapidum compaginā singulorū, quantumq; patentes, quantuq; erigerentur. Deo, inquit, plane adiuuante pugnauimus. Et Deus erat, qui dextraxit ab iis munitionibus Iudeos. Nam que hominum manus, aut qua machina ad istas valerent? Quin Titus se Dei instrumentum fuisse, ad gentis impiaē excidium professus est. Forte inter obſidendum veteres historias Bibliorum, & prophetias legit, & in illis: *Aſſur virga furoris mei.* Ita que oblatas à vicinis prouincias coronas recusauit, vt Philostratus habet lib. 6. Se enim eo honore indignum testatus, non esse sua illa opera, se Deo iracundiam suam demonstranti commodasse manus. Hæc Titus modeſte vſus V. Aoriā, nec sua sponte in Iudeos ſæuus. Interim tamen etiam reſpiciendum, ut dixi, ad extremum diem. Chrysostomus de Antichristo proxime ſequenti interpretatur: *ἐν ταῦτα τὸν ἀντίχριστον φησι, καὶ δεῖκνυστ πάντας, καὶ ἀλογονοπόδες αὐτῷ τέλος καὶ πᾶντα φυσικὸν θέων καὶ θεάτρας, πότῳ αὐθεντικοὶ αἴρασθαις [η] σὺν αἰπωλεῖς ἐπικαρδοῦσι εἰς τὸ παρεύσιον καὶ τὸν γενέτερον τὸ πατεράν, εἰ πάντα διωκοῦσι μηδεὶς, καὶ πέσετο φόβος εἰς πάντας ἀνθρώπους.* Id est, Antichristus autem ſignificatur, cui nonnullos etiam ministratores ostendit: quem Paulus hominem peccati, filium perditionis appellauit. Deinde adiecit, cuius aduentus est ſecundum operationem Satanæ, in omni virtute, & prodigiis mendaciis, in omni deceptione iniuritiæ, in his qui perduntur.

VERVS 24.

Surgent enim pseudochrīſti & pseudopropheta: & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (ſi fieri potest) etiam electi.

QVÆSTIO I.

Qua signa Pseudoprophatarum?

Signa falsa. §. 1. Nam ostendi signa obſidionis tempore non effedita: quæ magnitudine ſua poſſent quemquam à fide abducere. Ioseph. l. b. 7. cap. 12. oraculo excitato ait ad rebellionem, & cap. 11. ſex milia a propheta decepto confuſiſe ad porticum in qua cremati ſint. Miracula tamen illis tribuit omnino, nulla in obſidione.

§. 2. Signa & prodigia magna vocat, non vera, non quod reuera magna eſſent, ſed quod ita Satanæ alio facta ſint, ut magna viderentur, aut ſi, ut dixi, facta non ſint, furta ſint: nam ad Antichrīſtum Chrysostom. Theophil. alio referant. Magnitudinem eorum Christus ex hypothesi demonſtrat, ita ut in errorem inducerentur, (iſi fieri poſſet) etiam electi. Poſſunt induci in errorem electi, si eorum ſpečtes natūram & infirmitatem; ſepe etiam in graues errores, & peccata reipla inducuntur, relurgunt tamen, & falſus eorum ex electi one vocantis reſtituerit. Hic Christus loquitur de illo errore, qui perpetuus eſt, & ad mortem perfeuerat. Tam igitur magna illa signa ſunt, tam verilimilia, ut electi illis credere, a Christo recedere, atque in apostasia mori poſſent, ſi prodigiorum efficacia, cum eorum viribus conſeretur, quia tamen electi ſunt, ſtante hypotheti diuini decreti quod immutabile eſt, & certissime ſaluat, quos elegit, non poſſint ſeduci. Poſſunt eorum corda concuti, ut Geor. l. b. 33. moral. ſatetur, non concidunt tamen. Non

eft exaggeratio, ut putat Origenes. Nam tempore Antichrīſti multi magni & fortes cadent: ut eſt apud Daniel. 11. 10. atque hoc eſt, quod Rabanus mox et. Elos ſecundum Dei iudicium non cadere, electos ſecundum humanum iudicium cadere. Talia ſunt signa, quæ facieſtia, & pseudopropheta in Apoc. c. 13. 14. Et ſeduisit habentes habitantes in terra, propter signa, quæ data ſunt illi facere in conſpectu bestiæ. Hæc signa ut pluribus exponit Tostatus ſunt talia, quæ non ſunt per naturalem agendi potentiam, quæ eſt in spiritibus immundis. Taliſ ſunt de quibus Clemens l. 2. recogn. Auguſtin. l. 2. de ciuit. Dei. Iuſtin. in apologia. Magna eſt in rerum naturalium motione, & mutatione potest. Hinc naturaliter multa faciunt, quæ mira non ſunt, ſed nobis talia videntur. Miraculum autem verum eſt, quod eſt ſupra rerum naturas, ut mortui ſuſcitatio, cæcitatii illuminatio. Quæque nulla creatura potest efficere. Hinc omnia miracula pseudopropheta ſunt mendacia: non quod non veros effectus aliquando edant, ſed quod effectus reuera naturales, cauſatum ſola ignoratione hominibus admirandos.

QVÆSTIO II.

An sanctorum miracula regiſtenda ſint, quia miracula etiam videntur facere pseudopropheta?

§. 1. Magno furore orthodoxorum miracula enigiant hoc loco Calvinus. Bullingerus, ad maiorem ſtudij, ſi enim vera quæ ſunt a Dei ferendis miracula repudianda ſunt, quia illa imitantur & magi, & demonum pedeſſequi, in eundem cenſum reponenda ſunt etiam Christi & Apostolorum miracula. Imo omnis pietas abneganda eſt, quia pietatis ſpeciem induit, & videntibus imponit hypocritis; deinde quibus ſua vellea poenida, quia illaſaliquando reguntur & lupi. Statuendum vero etiam veram Ecclesiā non eſt, in qua nulla edantur miracula. Videmus enim ab Exod. 4. à amissione Moysi miracula per desertum, & conſequentiā Iudeorum tempora utque ad Chriſtum continuata, atque adeo noſtro tempore plurima. Adeo vero illa ciftotanecitas ut Chriſtus dicat: *Si operanſ ſciſſem, peccatum non habent.* Et paulus 2. Corinth. 12. & 1. Thessal. l. & H. br. 2. miraculis ſe doctrinam firme de pronunciari. Quin Deus ſub finem ſæculi mendacibus Antichrīſti signis vera ſuorum prophetarum miracula oppone, ut docet Apocalypſis. Quin etiam Lutherus fateatur de ſeu arbitrio; nullum inne miraculi nouum dogma admittendum. At nulla haſtent in ſectario ſum Ecclesiā miracula vifa ſunt: & tamen ſi facere videantur, tanquam mendacia nobis vitanda eſt, ex Chriſti verbis didicimus. Quare Deus magna militio dia noſtri ſacul: hæcibus miracula negavit, etiam falſa. Qui d. enim non perſicent, ſi fraudibus conſuetis etiam praefigias addere poſſent. Ligatus eſt Satanæ, non pot. ſt, quod optat. Quod gaudi. Neroni contigit, ut ait Plin. lib. 30. cap. 2. vi Magiam ad diſcere non poſſet, eti. nec ingenium, nec opes, nec voluntas, nec ſtudium, nec præceptores deſerent: ne ſumma potentiæ veſtigis artibus armaretur; hoc etiam diuina prouidentia decreuit, ne noſtri hæc etiam inter eos magia non defint, vila poſſent, vel ſala miracula confirmande perdiſit producere, cum tam veteranis Valentianis, Macioniis, Gnostici, Montanistis, Donatistis, alioque omnibus modis in hoc incumberent, & fidem miraculis ſibi conſeruent. Vide Iren. l. 1. c. 8. Epiph. hæc. 4. 8. Euseb. l. 5. c. 3. Augustin. tract. 6. in Ioan. Greg. Tur. l. 2. c. 3. hiſt. Franc. Quintiam circa finem mundi, cum ſolutioſ eis ſunt,

hincas, pseudeprophetæ præstigii illudent incredulis. Semper enim ab orthodoxis obiectum est: si noui Apostoli sunt, noua signa edant, si traditam fidem veterem inficiantur, tot miraculis comprobant; nouitatis sua fidem suscitandi mortuis astriuant. Hinc omnibus conabantur; etiam Lutherus, teste Staphylō p. 1. ab solita responsu & Calvinius recentemente Boisecō c. 13. in vita Calvini. Verum nullo successu, adeo ut posteris omnem spem praeciderint. Hinc verritur in accusatione miraculorum Calvinius. [Potro cum antichristis & mendacis prophetas miraculis fore pronunciat, non est quod tantopere superbiant. Pa- "pilæ hoc obtenu, vel ipsorum lactantia terrerentur; "xc. Si excipiunt, hoc modo eueri miracula; quibus tam legis, quam Euangelii sancta fuit auctoritas. Re- "spondeo certum spiritus notam illis insculptam fuisse; "que dubitationem, & cirrandi metum fidelibus exi- "merent. Doctrinam obsignati miraculi ut illa quoq; "vixim celucet. Et concludit. Denique si ab impo- "stantiis cauere placet, sit apud nos indubia signorum "et doctrinae coniunctio.]

Respondeo mendaces prophetas non præiudicare veris, nec præstigia miraculis. Nec Catholici mira- calis superbiunt; sed diuinam cum bonitate poten- tiam, & cum securitate iustitiam coniunctam lau- dant, quod Ecclesie Catholicae ministeris dederit po- testatem miraculus doctrinam confignandi, hæreticis negati. Apud Catholicos est indiuidua signorum & doctrinae coniunctio; apud eos falsa doctrinia, nulla signa. Ideo nulla auctoritas doctrinæ, nulla reveren- tia ministris; quia nullum est veritatis sigillum. Nec obstant nobis præstige magorum: quia nec Christo, nec Apostoli. Falsi doctores cauendi sunt, non ideo omnes doctores. Certam spiritus notam esse in veris, que mutum orandum afferat; inquit Calvinus. Rechte sane, notam illam nemo Calviniæ orum exhibuit; nemo enim miracula fecit. Quæ vero illa nota? Non indi- cauit eam Calvinus, ne deprehendi posset. Nota est, si illa faciat fideles, que si Deus promisit, si demone- res evicant, cœcos illuminent, mortuos susciant, esque factis sermonem prædicationis à Deo firma- tio auditorebus tradant, atquæ hæc adeo à multis san- ctiorum milibus præstata sunt, ut aut omni penitus habentes fides detrahenda sit, aut hæc credenda. Ha- bent telos omni exceptione maiores Cyprianum, Hieronymum, Eusebium, Ambrosium, Augustinum, Ballium, Nazianzenum, Nyssenum, Chrysostomum, omnes Ecclesiæ scriptores: hodie etiam ad eum multa conigerunt, ut nec hæretici negare audeant. At im- putatur effigie autem Ita Ballingerus hoc loco. Melanchthon c. 14. Rom. Brentius in prologomenis. Centu- riis. cent. 5. cap. 10. & toto examine horum posteri. Habent illi quos imitentur Porphyrium, Eunomium, martyrum vèteres tortores, qui miracula quæ inter ipsa supplicia videbant, magis tribuebant. Hæc ea- dem Ariani, hæc Iconoclastæ, hæc Vigilantius obie- gabat. Imo à Phatiseis & scribis hæc didicerunt; qui dominum in Beelzebub eiicere dæmonia calumna- bantur, audient D. Hieronymum lib. 4. cap. 4. ad- vocatus vero Vigilantium. Argumentatur contra signa atque vir- tues, tali, quæ in basilicis martyrum sunt; & dicte eas incredulis prodiffe, non creditibus: quasi nunc hoc queratur quibus fani & non quæ virtutis sicut. Esto signa sint infideliū: qui quoniam fermari & doctrina credere noluerunt, signis addau- cantur ad fidem & Dominus incredulis signa faciebat: & ca- men non idcirco Domini suggestum a suis signa, quia illi in- fideles erant, sed maiori admirationi erunt, quia tanta suer- patia, ut etiam mentes durissimas edomarent, & ad fidem coegerent. Itaque nolo mibi ducas signa infideliū sunt: sed re- fonde quonodo in vulgari pulchre & fauilla nescio qua, tan- ta si signorum virtutum, presentia. Sento, sentio infide-

Adami Conzen in Edlang. Tom. I.

lipsime mortalium quid doleas, quid timeas. Spiritus iste im- mundus, qui hec te cogit scribere, sape hoc vilissimo tortus est pulvere, immo hodieq; torquetur, & quæ in te plagas dissimu- lat, in cetera confixerit. Nisi forte in morem genitium im- piorumque Porphyrii & Eunomii has præstigias demonum esse confignas, & non vere clamare dæmones, sed sua simulari tor- menia. Do consilium: ingredere basilicas martyrum, & aliquando purgaberis: inuenies ibi mulos socios tuos; & nequa- quam cerea Martyrum, qui tibi displicant, sed flammis iniuri- bilibus combureris: & tu te faceberis, quod nunc negas; & tuum nomen qui in Vigilantio loqueris, liberè proclamabis, te esse aut Mercurium propter nimirum cupiditatem, aut No- cturnum, iuxta Plauti Amphitryonem.

Nos eadem eisdem hæreticorum erroribus oppo- nimus. Nam in martyrum Basilicis eadem, imo & plura sicut miracula, idque etiam propter hæreticos infideles.

Atque hoc sane scire velim, an post Apostolorum tempora, quæ in historiis Ecclesia, patrum monu- mentis sunt scripta miracula, omnia falsa arbitrentur? an vero donum miraculorum etiam viris Apostolicis concessum esse, nec Ecclesiam auxilio opportuno ad gentium conuersiōnem desistitam: si aliquia conde- cant, cum omnia illa sint Catholicorum, nulla vero Calvinianorum, consequitur fidem nostram miracu- lis firmaram.

§. 2. Præcipue in miracula illa innrehuntur, quæ Miracula per imagines fieri consueverunt, vel ad memorias fan- per imagi- norum. Bullingerus hoc loco. [Et quoniam nulli s'nes ferre nō scripturis approbatæ possunt suos errores, quod decet pessunt.

argumentus, petulant mitactilis, & prodigiis, & iis mi- "nime vulgaribus. Notissima est Matia, speciosa co- "gnominata, apud Reginsputgenes, non sine prodigiis & miracul's visitata, addit Lauretanum; Aquen- "sem, Eremitanum; tanto istorum virtute signa dice- "bantur patrata, vt nihil mirum fuisse, si vel pessimi à "veritate ad mendacium defecissent.] Sed cur defi- "cerent, si Deus ad sicut matris memoriam miracula fa- "cit? An quia suos honorat Deus d'eo pessimi ad mén- "dicium deficient? Multo pluribus locis verissima miracula conspicuntur, vt in æde Dittelebacensi, vt est apud Trithemium; vt in Vrticero apud Helptrum vide Breitenbach, Lindanum, Canisium lib. 5. Ma- "rial. cap. 25. Lipsius scriptis historiam Sichimensem; Hallensem, Eisingenius Oettingenam, alii alias, nec ficta sunt, sed vera miracula tot probata testimonios atque etiam oculis principium, & magnatum, adeoq; hæreticorum, vt negati non possint. Cum vero imagi- "num, vel feliquatum sint falsa miracula, cum vim- "bra Petri liberaret ab infirmitatibus? Actor. 5. Suda- "tiis & semicinctiis Pauli dæmones & morbi fugaren- "tur? Actor. 19. Eiusdem generis illa nostra sunt, ea- "dem Christi virtute peracta. In translatione corpo- "rum Protasii, & Gerasimii cœcum esse sanatum; teste ciuitate grandi, & imperatore, lib. 22. cap. 8. de ciui- "tate docet Augustinus. Integri libri ex Augustino a- "lisque colligi de miraculis illis possunt. Curigitur il- "la creduntur, hæc nostra non creduntur? att' cur ideo nostra negantur, vt illa negantur, & hoc gradu ve- "niuntur ad negandâ etiam Domini & Apostolorum miracula, quibus sublati de fide dubitetur? vt autem credatur vnum, maximumque miraculum, ascensus Christi in cœlum facta sunt multa miracula, quæ par- "tim sacris literis, partim aliis gestis Ecclesiasticis con- "tinentur. Nam facta, inquit Augustin. lib. 22. de ciui- "tate Dei, cap. 8. esse multa miracula quæ attestarent illi vni grandi salutis, miraculo quo Christus in cœlum cum car- "ne in qua resurrexit ascendit, negare non possimus. In eisdem quippe verissimis libris cuncta conscripta sunt, & que facta sunt, & propter quod credendum facta sunt. Hac vt fidem fa- "cerent, innauerunt, hac per fidem quem fecerunt multo clা-

rius innescunt. Leguntur quippe in populis ut credantur, nec in populis camen nisi creditur a legentur. Nam etiam nunc sunt miracula, in eius nomine sive per sacramenta eius, sive per orationes, vel memorias sanctorum eius, sed non eadem claritas illustratur, ut tanta quanta illa gloria diffameretur. Canon quippe sacrarum literarum, quem diffamatum esse oportebat, illa facit ubique recitari, & memoriae cunctorum inherere popularum: hoc autem ubique sunt, ibi sciuntur, vix a tota ipsa ciuitate, vel quocunque conamenatum loco. Nam plerunque etiam ibi paucissimi sciunt, ignorantibus ceteris, maximo si magna sit ciuitas, & quando alibi, aliisque narrantur, non ea tanta commandat autoritas ut sine difficultate vel dubitatione credantur quamvis Christianis fidibus, à fidibus indicentur. A paucioribus ergo sciuntur, sed tamen certo. Reliqua capituli lector persequatur, omnia miracula nostrisibus similia intelligentesse.

Hæc autem ad fidei confirmationem facta docet, cap. 9. Cui, nisi huic fidei attestantur ista miracula, in qua prædicatur Christus resurrexisse in carne, & in colum ascendisse cum carne? Nam & ipsi Martyres, huius fidei martyres, id est, huic fidei testes fuerunt, huic fidei testimonium perhibentes, mundum inimicissimum & crudelissimum pertulerunt, eumque non repugnando sed moriendo ricerunt, pro ista fide mortui sunt, qui hac à Domino impetrare possunt, proper cuius nomen occisi sunt. Pro hac fide præcessit eorum mira patientia, vt in his miracula tanta ista potentia sequeretur.

Hæc martyres impetrasse, pro his miraculis antecellisse miram patientiam demonstrat. Et argumentum inuidetur, omnibus irrisoribus opponendum conficit. Nam scilicet in aeternam resurrectio vel non preuenit in Christo, vel non ventura est, sicut prænuntiatur à Christo, vel sicut prænuntiata est à prophetis, à quibus prænuntiatus est Christus: quare Martyres tantum possunt, qui pro ea fide, qua hac resurrectio predicatur occisi sunt. Sive enim Deus ipse, per seipsum miro modo, quo res temporales operatur aeternus, sive per suos ministros ista faciat: & eadem ipsa, qua per ministros facit, sive quedam sicut etiam per Martyrum spiritus, sicut per homines adhuc in corpore constitutis: sive omnia ista per angelos: quibus inuisibiliter, immutabiliter & incorporealiter imperat, operetur: Ut quæ per Martyres fieri dicuntur, ei orantibus tantum, & impetrantibus, non etiam operantibus sunt: sive alia sicut istis, alia illis modis, qui nullo modo comprehendunt a mortalibus possunt: ei tamen attestantur hec fidei, in qua carnis in aeternam resurrectio predicatur. Non ideo quia gentes illa cauillabantur, Augustinus haec arma ponit, sed eorum conscientiis illa contra verborum prætextus opponit.

§. 3. Nondum tamen calumniandi finis. Dii gentium, Magi Pharaonis, Simon Magus, Apollonius Tyanus, imo ipse, quem Messiam multi credebant Vespasianus, miracula fecerunt. Ita Exod. 5. 6. 7. Act. 8. 9. Philostrat. lib. 5. Tacit. lib. 4. Sueton. in Vesp. cap. 7. Fecerunt, & fidei confirmandæ fecerunt.

Respondeo. Hoc ipsum recte eos facere, quod tantam sui cognoscendi nobis adferant facultatem. In castris enim gentium contra Christi, & martyrum miracula militant. Id igitur illis respondendum est, quod ethnici respondent Augustinus lib. 22. cap. 10. de ciuitat. Dei. Hic forte dicti sunt, etiam Deos suos aliqua mira fecerunt. Benè si iam incipiunt Deos suos mortuis hominibus comparare. An dicent etiam se habere Deos ex hominibus mortuis, sicut Herculem, sicut Romulum, sicut alios multos, quos in Deorum numerum receptos opinantur. Sed nobis Martyres non sunt Dii: quia unum eundemque Deum & nostrum scimus & Martyrum: nec tamen miracula quæ per memorias nostrorum martyrum sunt, vlo modo comparanda sunt miracula, que facta per tempora perhibentur illorum. Verum si qua similia videntur, sicut à Magi Pha-

raonis, sic eorum Dij vieti sunt à martyribus nostris. Fecerunt autem illa Damones eo safta impura superbie, quo eorum Dij esse voluerunt. Faciunt autem ista martyres vel patres Dei, vel orantibus aut cooperantibus eis, vt sudes illa proficiat qua eos, non Deos esse nostros, sed unum Deum habere nobis suum credimus. Denique illi talibus Dii suis, & tempora adficiunt, & statuerunt aras, & sacerdotes instituerunt, & sacrificia fecerunt. Nos autem Martyribus nostris non templum sicut Dii, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivum spiritus, fabricamus: nec ibi ergimus altaria, in quibus sacrificemus Martyribus, sed vni Deo & martyrum & nostro sacrificium immolamus: ad quod sacrificium sicut homines Dei, qui mundum in eius confessione vicarunt, suo loco & ordine nominantur, non tamen a sacerdote, qui sacrificat invocantur. Deo quippe, non ipsi sacrificat, quia in memoria sacrificent eorum: quia Dei sacerdos est, nos illorum.

Nos igitur haereticis noua docentibus, noua scribentibus figillo veritatis in hilum confirmantibus credamus. Credamus autem eis, (martyribus) & veradienibus, & mira facientibus. Dicendo enim vera passi sunt, non possent facere mira. Haeretici nec vera dicunt, nec patiuntur, sed inferunt persecutionem, nec faciunt mira; sed sanctorum opera, ne homines mirentur, calamitarii pertungunt. Ficta autem gentium miracula, & impotestas sua, exitus docuit, atque adeo ipso non docent historici, vt Tacitus de Vespasiano, morbos illos à medicis iudicatos esse curabiles. Addam que lib. 10. de ciuitat. Dei cap. 16. idem habet Augustinus. Cum Deus id egerit ad commendanda eloquias veritatis sua, vt per istos immortales numeros, non sicut fastum sed manifestat illius predicatorum faceret maiora, certiora, clariora miracula, ne infirmi prius illi, qui sacrificia fibi expedit, falsam religionem facilius persuaderent, eo quod sensibus eorum quedam stupenda monstrarent, quæ tandem ita desperabat ut non vera eligat, que sedetur, vbi & ampliora inveniunt quæ mirantur? Illa quippe miracula Deorum gentium quæ commendat historia, non ea dico, quæ interuersa temporum oscula tis ipsius causis mundi, veruntantur sub diuina prouidencia constitutis & ordinatis, monstroso contingunt: quales sunt invictati partus animalium & velo, terræ, rerum insolita fæcies: sive tantum terrens, sive etiam nocens, que procurant, mitigari & damna faciunt ritibus fallacijs, ma eorum astuta peribentur. Sed ea dico, quæ vi a potestate eorum fieri sicuten appetit. Ut est quod effigies Deorum penitentia, quæ de Troia Æneas fugiens adiunxit, de lo. o in locum migrasse, seruntur: quod eodem Tarquinius nouacula secutus quod Epaurius Serpens Aesculapius nauganti Romanum comes adiunxit quod nauim qui simulachrum in atrio Phrygiae vehebatur, tam hominum bouium, conatus immobile redditum in una mulierula zona alligata ad se pudicitia testimonium monitrix: quod virgo vestalis de ciuitate corruptione questione rebatur aqua impleto cribro de Tiberi nque perflente, ab illa controuersiam. Hec ergo arg. alia huiusmodi, nequam illi quæ in populo Dei facta legimus, virutes ac magnitudines conferenda sunt: quanto minus ea, que illorum quæ populorum, quæ tales Deos coluerunt legibus indicata sunt peribent, atq; plectenda, magica siluerat & theurgica: quorum plazas speciem tenus mortalium sensus imaginaria ludificatio doceunt, quale est lunam depomere, donec supposita vt air Luceius proprius defumet in herbas. Quadam vero est nonnulla piorum factis videantur opere coequari, finis ipso quo disceduntur incomparabiliter bac nostra ostendit excellere. Illi enim multi tanto minus sacrificia colendi sunt, quanto magis haec expertunt: Ha vero vnu commendatur Deus, qui se nulla talibus indigere & scripturarum suarum testificatione, & rursum postea sacrificiorum remotione demonstrat.

Atque ista in præsens sufficient. Interim videlicet Damascen. de fide l. 4. c. Niceph. l. 2. c. 7. Euag. l. 4. c. 7. Ruffin. l. 1. cap. 7. Theod. l. 1. c. 18. Socr. l. 1. c. 13. Sozom. l. 1. c. 1. Euseb. l. 7. c. 14. & l. 1. c. 27. de vita Constant. Na-

Natianz. orat. i. in Julian. Epiph. hæret. 30. Athanasius de vita S. Antonii, Hieron. de Hilarione. Nyssenus de Gregor. Thaumaturgo. Paulinus lib. 3. de Martino, & in eiusdem vita Sulpitius. Ignatius ad Philipp. Ambros. lib. 10. Epist. 8. Chryostomus de Caten. Petri &c. Basilius de manante; & 40. Martyribus, Prudentius de Laurentio, Agneta, Hippolyto. Nilus ad Herliodorum. Hec qui calumniantur aut negant, iamendum etiam Christum negauerunt, cæq; solum causa in seruo Christi tam sunt insolentes. Quod si doctilium, simul & lege in cunctissimum vilissimumque deputaculis Ecclesie tractatum videre libeat Christiano lectori, Friderici Forneri Palmam triumphalem legat, in qua præstitum inueniet, quicquid haec- nus ea materia desiderari potuit.

VERVS 23.25.26.

Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic est Christus aut illic, nolite credere. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis; Ecce in deserto est nolite exire, ecce in penetralibus nolite credere.

QVÆSTIO I.

Quomodo dicent hic, aut ibi est Christus?

§. 1. **V**i magna necessitate premitur, quodlibet auxilium arripit: Miseria enim hominem faciunt credulum ut secunda facile somnient, & meliora promittentes diligent. Itaq; tempore obsidionis & antecedente, cum bellum iam gereretur, quidam impostores salutem promittentes trepidis, & expeditio suspensis, dicebant: hic, vel illuc est Christus ad eum vel ad alios. Hoc vel hoc loco. Duo vero loca præcipue nominant. Desertum, & penetralia, rursum loca confusa, munita. Eo enim auocabant impostores credulam populum. Hoc etiam futurum est in illa magna tribulatione, que superuentura est in viuero orbi. Nam etiam fieri per Antichristi præcursorum, & metatores videmus. De excidio Ioseph. l. 2. c. 12. Seductores namq; homines, & impostores sub religione specie nostris rebus studiisq; insani fecerunt. Nam insolitudines aggrediebantur, promittentes Deum signa illa libertatis ostensurum. Contra quod felix, (videbant ut enim semina defensione esse) mittens eatus arquepedes armatos, magnam multitudinem interfici. Narrat deinde de Egyptio, qui 30000. e solitudine in montem olivarum eduxit. Simon etiam in deserto 40000. latronum collegit, quibus Ierosolymam instruxerunt. Zelotæ in penetralibus, & templi adiutori habebant.

§. 2. Ridiculum planè est, quod Calviniani ex hoc loco sacramentum Eucharistæ impugnant. Quasi illi, qui verbis Christi credunt, Hoc esse corpus eius, sint ex his prophetis, qui dicunt, hic, aut illuc esse. Hic enim tunc momentu eos impostores, qui alios Christos in praedicant, aut Christi aduentus annunciant specie aseptabili: non illos, qui veritatem sacramenti assertant. Vide Bellar. l. 1. de Euch. c. 14. Non separamus Christum unum hic, & alibi, & in celo agnoscimus. omnium ita vultus habent, vide Ambr. de excessu fratris Satri. c. 7. Optatum l. 2. contra Parmenianum: secum in unitate habentur, in templis reposuerunt domi asserruarunt, & verum Christi corpus credebant.

§. 3. Non minus ridiculus est Bullingerus. Constituit primo hoc ad extrema tempora pertinere. Deinde omnes ait, qui salutem illis in rebus constit-

tuerunt, in quibus non est, nempe hic, aut illuc, in locis, personæ, intercessionibus diuorum. Romæ, Ierusalimæ, Compostellæ, Loco Matæ Eremitæ, Phano A. quanti, missis, confessione, indulgentiis, ceremoniis. His veram liberationem imperari, cum noui sit salus nisi in uno filio Dei, Domino nostro, nec nisi per fidem.

Respondeo. Nondum compreisse me, qui in his remissionem, & salutem constitueret, quæ in solo est Christo, per fidem & caritatem. Grauiissime sane peccatur, si aliunde petitur salus. Loca ad salutem non faciunt. Inter sanctos vestris potest impius, ut inter Sodomitas innocentia tuus tua Lothus. Indulgentiis peccatum non remittitur, nec legi, qui hoc sentiat, aut si quis ipsam id scripsit, haereticus est. Pœna temporaria, que culpæ remissa superesse solet, tantummodo condonatur. Sanctorum intercessiones eo modo, quo vivorum, profundunt. Sunt tamen quædam loca, quæ sancte visitari solet; vel quia in illis sunt plura ad pietatem incitatione, vel quia in illis Deus operatur, quæ alibi non quæ facere dignatur. Elegit montem Oreb in quo legem dare, Vibem Silo in qua tabernaculum, Ierusalem in qua templum habet. Elegit varias memorias martyrum, de quibus Augustinus loco, iam ante citato. Quod si ea loca in quibus frugum, aut vieni alterius rei copia à Deo præstat, commodorum causa addeunt prolani homines. *Hic segetes illinc veniunt feliciter vobis;* cur tandem aut Deo non licet, quo visum fuerit loco diutias suæ bonitatis expendere? aut quæ inuidia est, si eo, vbi est vobis beneficentia sele conseruant, qui suæ fibi indigentib; sunt consci? Calumniæ
Bullingeri:

VERVS 27.

Sicut enim fulgur exit ab Oriente, et
paret usque in Occidentem, ita e-
rit et aduentus Filii hominis.

QVÆSTIO I.

Cur Christi aduentus fulguri comparatur?

§. 1. **S**ine villa controværia, aut vilius interpretatio disensione, aduentus Christi, qui hic defertur, ad finem mundi pertinet; nullus enim alius futurus, quam ille similis fulguti, omnia complexus, omnia collustrans. Ex quo clara ratione deduco; proximosversus qui antecedunt eodem referendos. Consequentiam claram facit particula causalis, *Sicut enim.* Syllogismus enim ille est. *Cuius aduentus est, sicut ful-
gur, quod exit ab Oriente & parat usque in Occiden-
tem, de eo dicendum non est, ecce hic est, aut illuc, in
deserto, aut in penetralibus,* nec credendum propheticis ista dicentibus. Sed talis erit aduentus filii hominis sic ut fulgur: non ergo dicendum est; hic aut illuc est. Maior manifesta est: fulguris enim lux ingens, omnibus est conspicua, & celerrima. Hac ex argumentatione concluditur, Christum præparare discipulos suis ad eum aduentum, qui extremus est, & contra eos pseudo-prophetas, quicunque antecedent. Si versus 23. 24. 25. & 26. ad hoc tempus pertinent, idem etiam dicendum, de versu 22. quia vers. 23. ita habet: Tunc si quis dixerit, &c. Tunc, hoc est tempore dierum breuiatorum. Hoc si conceditur, etiam vers. 21. ad finem mundi referri debet. Nam dies breuiat sunt tempore tribulationis magna. Aduentus igitur Christi plenus erit luce, & maiestate, non sicut in eius causa ad desertum, non queretur in cohæribus.

Benza fulguri Euangelium comparat, quod verum est, non tamen Calviniano conuenit, quod in

tenebris perseverat, & iam crebro errorum fluctuatione, & inconstantia muratum est. Hæc etiam cum proxime antecedentibus ad secundum aduentum Chrysostomus accommodat. Καὶ ὅπερ πῶς δοῦλοι ζετουσι. μη εἰδέναι. Φυσικές τις ἔργους μη εἰστελήτεις τοι πατέρες. σοὶ εἰπεν αὐτοὶ θεοί τοι μητέρας. μηδὲ μη εἰσέλθεις. μη ἐργάζεσθαι. μη ἀπέλαγθε. ή γε πεπληθεὶς αὐτοῖς. μη τοι καὶ σηματια γνωσθεῖν αἴποτες. εἴπον τοῖν πῶς ἐμένιν ἀποθεγμένοις [ἢ ὅτι] εἰ πότισ. λεγει πῶς δὲ αὐτοῖς πῶς ἐν τοι αὐτοῖς; αὐτοὶ εν ἀστραπῇ ζεύχεται δοὺς αναπολῶν. τερψ φαινεται λεις δύσησιν. θεως ἔστιν καὶ ἡ περιστα τοῦ γῆς ἀνθρώπων. πόλεις δὲ ἀνθρώπων τοῖς εἰδέσθαι αἴποτεν οὐτοῖς. εἰ δέ την κύριον. ἀλλακαὶ ποὺς εἰνίοις εἰσιν οὐδεῖς οὐν ἀπαγόρευτον τοῦτο εἰσιν οὐδεῖς δέκινοι ταῦτα [πάσοις] εἴτας ἔστιν η παραστατικὴν οὐδεὶς παντελέχει φαινούμενος διὰ τὸ εἰκαστικόν τὸ δέκινον;

Idei: Pefpicte autem quomodo cautiores facit. Non exeatis inquit, in eremum, non introeatis in penetralia: non dixit, Ite & non credite: Sed non exeatis neque introeatis: magna enim fraus propter signa futura est. Cum ergo dixerit quomodo venturus est Antichristus, quia in loco aliquo futurus, tunc de se ipso demum exposuit. Quomodo igitur ipse venturus est? Sicut fulgor exit ab Oriente & apparet usque in Occidentem, ita erit aduentus filii hominis. Quomodo igitur fulgor apparet? Non indiget certe praecone aut nuncio, sed in momento temporum omnibus apparet, sic igitur aduentus ille statim propter gloriam splendorem ubique videbitur.

VERSUS 28.

Vbicunque erit corpus, illic congregabuntur & aquila.

QVÆSTIO I.

*Quid proverbio illo: ubi cunque fuerit corpus,
illic congregabuntur & aquile
indicatur?*

§. i. **N**oster legit ῥωμα *corpus*, quod est fere in
Græcis ἡρωικα, cadavera. Quamvis & *corpus*
pro cadavera ponit soleat, ut ille;

Quod corpus humāndūm, &c.
Nihil hic opus disputatione; quomodo Christus ~~in~~
~~per~~ corpus, quomodo sancti vocentur aquilæ. Nam
simplex est comparatio, qua occurrit dubio, quod
sancti Christi mouere discipulis promptum erat; Si enim aduentus
Iesu in ung. hominis tanta celeritate emicabit, vt sit,
Et ventus ex fulminis oscor alius.

El venit, & sumus a cor alio:
quomodo igitur eo fluenter sancti: nonne mox ex oculis euanescet, quemadmodum illa in monte Thabor? Huic ille cogitationi responderet: Spiritali quadam atq[ue] arcana vi fore, ut sibi jungantur eadem celeritate electi: ferent enim obviam Christo in aera. Atque ad hoc vicitur note, & familiari prouerbio, quo significatur duorum in diuisa coniunctio. Ut cum dicimus Latine, ymbram sequi corpus, vbi enim corpus est in luce, non timendum ne desit ymbra. Aut vbi igit[ur], ibi & fumus. Ita, inquit, non est timendum ne caderet de sit aquila, ita nec a me separabuntur electi: alludere videtur ad Iob 39.30. Pulli eius lam beat sanguinem, & vbitumq[ue] caderat fuit statim adeps. Vide que de hoc loco noster Pineda. Aquilis in vniuersum tribuitur velsi caderib[us] & procul dubio non omniū generum communē est, sed aliqui tantum: sicut enim non omnes sunt carnivora, nam vna quæ Louis appellatur carnes non attingit. Sed ad viciū ei herba satis est, vt Elianus scribit; ita Atistot. ex aquilis v-

num tantum genus videtur nominare quod cum daueribus verlatur, & forte haec est, quam Pheropis-
rum Plinius vocat. Ieiuna semper auiditatis, & que-
rule murmurationis, que sola aquilarum examina sunt
corpora, quod descripti ex Aristotele l. 9. c. 32. atque
Oppianus testatur. Aquilas nullum attingete cadaver
nisi forte ab ipsis relictum post venationem. Itemque
de Falconibus & Accipitribus scribit Albertus. Quod
videtur facere cum ipsa præstantia & superioria anima-
lis. Sicut enim Leo quadrupedum rex, de dignitate ca-
daueris, sic etiam & aquila regina volucrum. Ceterum
dubitari non potest, quin cadaveribus gaudeat al-
iquid Aquilarum genus, tum propter hunc locum,
tum propter illud Matth. 24.28. Luc. 17.37. Vbi ergo
fuerit corpus (mortuum) illic congregabuntur equi
la, quod hic dicitur, statim adesse. Quod autem hic dic-
tur cadaver, proprie est in originali corpus occisi, aut
vulnerati, ut videatur respicere illam carnem, quae
vulturum proprietatem præsentienti, atq; etiam præ-
figendi futuram hominum stragem, nam huiusmodi
vultures sanguinarii sunt, & sanguinem exsorbitant.
Propterea scribitur, hominem vicinum ad mortem
diligenter obliterare. Tum etiam expeditos in bellum
ex ei citius præsensione quadam consequuntur, plane
scientes, & quod ad bellum proficiuntur & quod o-
minis pugna strages edere solet. Quare illud quod ab
Æliano scribitur. c. 13. Furioso bello septem ante dies,
quam pugna committatur, locum prævidere, in can-
que partem, quia alterutra pars succumbet, responda-
re. Vel ut Plinius scribit c. 6. Triduo ante uitiose
volare ubi cadavera futura sunt, quod referendum
potius videtur ad odoratum acutissimum, quo ex longissima
distantia odorem percipit cadaverum. Quo
profecto alludere potest illa, quam diximus ex Ieremi-
a & Abacito, hostium velocitas in istar Aquilarum
ex longissima distantia conuolantium, vel propter
cædis præfigum, vel propter certitudinem non entia
fecus accelerabat, quam si iam cadaveri odorem per-
cepissent ut statim tempore adessent, quippe holles
in istar vulturum, non nisi ex alieno domo & sanguine
vulsuntur & pingueescunt. Hucusq; Pineda:

V E R S U S

*Statim autem post tribulationem die-
rum illorum Sol obscurabitur, &
Luna non dabit lumen suum, &
stella cadent de caelo, & virtutis
caelorum commouebuntur.*

O V E S T I O I

Quod signum in Sole & Luna?

S. 1. **V**im textu*i* inferunt; qui hæc ad signa quæ ad
Iudaicæ calamitatis reducent. Agitur de si-
gnis præcedentibus extremum iudicium. Alii vero
cum legunt de Jesus, statim, post tribulationem diem
illorum particulam de Jesus, per multas centurias an-
tiorum extendunt, quos supra refutauit, & refutat eos
hoc loco Chrysostomus. Θλιψία γάρ ποιεῖται τον επι-
μεγάλην ποστεων ἡνῶν τον απειωνών. αὐτὸν εὐθέτει εἰ-
χρος μῆνος. εἰ δὲ ὁ ἑβδομήν πλευρᾷ Διὰ τοὺς εὐθέτεις
ἐγκλωπούς, πολλὰ μάλινα εἴη τοῦ ὅ πεντεστον αὐτοῦ πεντη-
άρχη τες αὐτῶν, καὶ τοῦ σοῦ εἶπεν τοῦ θεοῦ μήν, αὐτὸς
δέως μὲν τὴν ἀτλαντικὴν πηγανέλεων, σῆμα του πεντη-
άρχης δὲ χειδὸν ἀποτελεῖται, οὗτος δὲ φύλακός του φησιν ἐτο-

ἀλεξανδρεῖον τετράγωνόν τοιούθεν. καὶ διέσε αὐτὸς μη
ποτε ποτὲ μηδὲ εἰ κατέχει ταχεῖτελον οὐκε
πλέον.

Id est: Quorum dierum? Antichtisti scilicet & falsorum prophetarum? Magna enim tunc tribulatio futura est, cum ita multi futuri sint seductores, quamvis non longis temporum spatis perdurabit. Nam si bellum aliud aduersus Iudeos properer electos breviore tempore fuit dissolutum, quanto magis propter eos ipsos contrahetur illa rentatio? Propterea non dicit posttribulationem, sed addidit statim post tribulationem: ita ferè simul omnia peraguntur, & plenus prophetis & pseudochristis perturbantibus confundimur aderit.

Nihil alienius est, quam hominibus dicere statim futurum quod longe futurum est.

S. Solis & Lunæ obtenebationem nonnulli metaporphorice interpretantur, alii propriè; omnies tamen de signa Iudicii sequentes esse afferunt. Aug. Epist. 50. de Ecclesiæ oppressioni interpretatur, sublato iugisacrificio, cunctisq; valde affl. &c. Causas habet; Non enim tam horrenda sunt signalia in solis & lunæ obfuscationibus, & sèpè visa sunt, non ergo nunc ea horretere conuenit, quæ sepe euuenit confueunt.

Deinde videtur ex illis dies Domini certus appariunt. Quin solent in prophetis accipi Metaphorice. I. 13. 9. & 10. Ierem. 15. 9. Ezech. 32. 7. Ioh. 2. 10. Amos 8. Ezech. 22. Ambrofius in Lucam expositionem spiritalem adhibet. sed literalem quasi certum, & his historiam constituerat. Hilar. Hieronymus, Orig. tract. o. Theod. Rupert. Beda veram solis & lunæ tenebrazione agnoscunt: & recentiores omnes. Proprie enim Scriptura accipienda est, cum nihil proprio sensu obstat. Deinde Lucas ait fore signa in Sole & Luna, quod non posset nisi planè coacte de Ecclesiæ explicari, & ne dubite muscum proprio loqui, addit: & inter pressa gentium, pra consufo sonitus maris & fluminis, infenibus hominibus præ timore, &c. Quin Petrus ait, calo magno impetu transituros, Græce εἰσῆνται cum stridore. Ep. 10. & v. 11. omnia diffoluenda sunt, & v. 12. ardentes soluentur. & v. 7. Ignis reservatus dicit in evanescere. Non igitur mirum si obscurantur Sol & Luna, & cœli exirentur, strident, omnia turbantur. Quod ad finiles prophetarum locutiones attinet. Origin. loco citato. Cyprianus ad Deuteriadem, Chrysostom. Petrus ad Theod. lapsum. Terrull. de resurrect. epis. c. 22. proprie interpretantur, & ipse Augustinus fatur talia frequenter contingit; at nunc maior erit, horribiliorque obscuritas; nec inde certus dies colligi possit iudicari, sed non multum abesse: scitote, inquit, quare proptesi in ianuâ. Quomodo obscuranda sunt lumen illa magna, coni cœtus potius, quam sententia expositorum. Alii luce sua naturali priuanda, alii solam effectum illuminationis impedimentum iri. Alii oppositum siderum alteri, alii nubium concursu lumen auferendam, alii Eclipses varias arbitrantur fore, ructores & loca recensere in re incerta, non est opera precium.

Q V A E S T I O II.

Quomodo stelle casurae sint?

C. Asimus stellarum comment. Hierony. & Beda Galioq; retraktionem luminis ex locle interpretantur. q. 3. Et Stelle retraxerunt splendorem suum. Origenes videre existimat, quod à lumine nō lustineantur. Alii meteororum ignita, cometas, & stellas cadentes quas vocant, fore putant. quamvis enim non proprio cadat stella, poruin tamē cecidisse videri. Causa vero cur stellæ cadere nō credant, est triplex: Quod graues nō sint, & in corruptib; p. adeo magnæ, ut tota terram

obruerent. Verum illa petipateica dogmata hæc quidem in causa locum non habent. Non enim naturalis rerum ordo iam perseuerat, sed diuinā potentiam mutatur, & mundi perituti signa præcedunt. Quemadmodum igitur sonum maris & fluctuum, Solis, & Lunæ tenebras propriè interpretamur; ita stellarum quoq; lapsus eadem manu Dei vibratas dicemus, id: quæ naturam, quemadmodum Solis & Lunæ tenebres naturales illis corporibus non sunt. Quod si stellas negamus cadere, & ad tropum refugimus, ne terram obruant, aut etiam exhalationes esse dicimus, causam dicere non possumus, cur in Sole & Luna verborum proprietatem retineamus. Auellentur igitur, & erunt decidentes: contra naturam fateor, sed & Sol contra naturam obscurabitur. Neq; necesse est interram cadere stellas integras, neq; hoc dicitur, satis est, si longissime spacio descendant, aut collisione, aut angelorum opera, nec tamquam gaueo, vel partes stellarum, vel integras stellarulas, quatuor est numerus innumerabiles dicti, quas enim nos videmus maiores sunt, quam in terra capi possint, cum minima earum multis partibus terram superet. At parvula, quæ v. gratia laetem viam constitunt, aut partes maiorum, decident. At erit contra naturam, scilicet verendum ne Deo id non licet, qui montes suspendit subter labentibus vndis & natuarum pugnas quo id spectat, quarum multa quotidie naturam, contra naturam amittunt, quod nunc in parte, in illa die fieri vniuerlo, quem commotiones stellarum ut dixi antecedent. Stellarum casus propriè interpretor, nec mirum, cum colligantur solvendi sint. Necaudio hic Aristotelem, cui Aristoteles co'um ideo est incoruptibile, quia est in generabile. hic non auctor. Si factum esse mundus intellectus, etiam corrumphi diendus. p. si donecisset. Miror sane quosdam philosophorum illam firmiter inhaere, cum rationes eius necessario refutare oporteat.

Q V A E S T I O III.

Quomodo virtutes calorum mouebuntur?

§. i. Virtutes genitrix vocantur δυώμενοι, potestates sue parentes. Nec agitur hic de energiæ & efficientia, quæ res ipsæ ad agendum concident, vimque suam exerant, sed de violentia, quæ ab extrinsecos fit, concussione. Hoc enim indicat dictio αὐλοντούς, concuientur, fluctuantur, ut debiles, quiq; in lubrico pedem figere non possunt, aut viuunt in mari fluctuantur. Ex quo constat non esse angelos orbium motores, vel exercitus alios angelorum, iudicium quodammodo horrentes, ob eius severitatem. Angeli enim iusti, omnes gaudebunt, summaq; exultatione expectabunt diem illum, in quo Dei iustitia elucescat, & quemadmodum terrentur demoni tormentis, & damnatorum ita nec seneritatem iudicii. Chrys. August. serm. 130. de tempore, O eum. & alii hanc sententiam probabilem existimant. Etiam celestes ministri paucabunt, & formidine contremiscerent, ut putat Augustinus. Verum cum de se fecurissimi, damnationes quotidie audiant, videantque supplicia, cum in damnatione Babilonice meretricis Deum laudent, & illi, & sancti omnes, nolim illis aliquem patiorem tribuere. Cum etiam coram olla iudicium antecedat. Si angelos motores intelligendos sic arbitremur, sic accipendum est, ut ipsi cœlum alio modo mouentes, quasi fluctuant, verum quo cumque cœlos moueant, ipsi immobiles persistunt, neque αὐλοντούς. Alii virtutes cœlorum dicunt stellæ; cœlum enim lux est, viresque, & influentia in hac inferiora, hac in sententia hoc solum difficile est, quod Dominus, iam stellas nominarat expressè, ut causa non videatur, cui iterum oblitus vocet virtus.

virtutes, cumque casuras de celo dixerit, cur nunc mouendas dicat. Vocantur quidem militia coli Ipsi. 34. Tabes et omnis militia eorum, quæ verba de extremo iudicio Patres interpretantur Epiph. in ancor. Euseb. l.11. de præpar. c. 27. Tertull. contra Hermog. c. 34. Iustin. q. 3. ad orthodoxos.

§. 2. Cum igitur nec angelii sint, nec stellæ, ipsos celos potentes seu roburi, & firmamentum celorum mouendum Christus dicit. Job. 22. 14. cardines caeli, sicut Deut. 30. 4. cardines terra, & Job. 36. 30. cardines maris, itaque ratio obscurationis solis & lunæ, & cœdavitum stellarum pronuntiatur; ipsa enim celorum fundamenta, & tota corpora quauntur, poli locis suis emouebuntur, ut sit quedam corporum cœlestium confusio. Job. c. 26. 11. columnas cali appellat.

VERVS 30.

Et tunc parebit signum Filij hominis in cœlo: Et tunc plangent omnes tribus terra: Et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum virtute multa et maiestate.

QVÆSTIO I.

Quod signum filij hominis?

§. 1. Magno consensu de signo crucis interpretati sunt Patres. Chrysost. Tunc apparebit signum filij hominis in cœlo. Hoc est, crux ipsa: crux enim, sole fulgentior videbatur: obscuratur enim sol, crux autem apparet: quod fieri non posset, nisi solares radios splendore superaret. Cuius autem rei gratia istud signum apparet? ut magna cumulo Iudeorum impudentia opprimatur, crux in suam iustificationem secum habens, in iudicium veniet. Non vulnera solvi, sed etiam acerbum ac ignominiosum mortis suogenus ostendens: tunc plangent tribus, non enim accusanibus opus erit cum crucem viderint. Plangent igitur quia ex morte ipsius nihil proficerunt, quia crucifixum, quem adorare oportebat, contempserunt. Vides quomodo terribiliter aduentum suum descripsit? quomodo animos discipulorum suscitavit? idcirco prius tristitia posuit, deinde iueunda commemorat, ut vel hoc modo eos consolareetur. Ceterum passionis rursus atque resurrectionis ex prefaciore habitu cruci meminit, ut iam non pudeat eos, nec dolor inuidat, cum in signum tuum proponenda sit. Alius autem videbunt inquit, in quem pupugerunt, propter quod utique plangent tribus videntes quod ille ipsis est, quem crucifixerant: Verum quoniam crucis mentionem fecit, ideo subiecit: quia videbunt filium hominis non in cruce, sed venientem in nubibus cœli cum virtute & gloria multa. Noli enim credere, quia crucem audiisti, tristem & amarum futurum, sed cum virtute & gloria magna ventrum, non dubita. Crucem autem secum habet ut peccatum ipsum sine accusatione condemnetur veluti quis lapide percussus ipsum lapide vel cruentas vestes in tellimonium offendat. Veniet autem in nube sicut assumptus est: hec omnia tribus videntes, flebunt, sed mala sua non in solo fletu terminabuntur. Et fletus quidem erit, ut a seipso proferre sententiam & seipso condemnare aspiciantur.

Eccl. Augustin. tract. 118. in Ioan. Postremo quid est, quod omnes noverunt signum Christi, nisi crux Christi? Quod signum, nisi adhuc beatur, sive frontibus credentium, sive ipsi aqua ex qua regenerantur, sive oleo, quo christi mate vnguentur, sive sarcificio, quo aluntur, nibil eorum rite perficitur.

Signum enim notum esse debet, quod proprium est Christum signum, quod velut regium vexillum, i-

plum iudicem antecedat. Tale signum non statim, nisi signum crucis. Apparet autem eo tempore, aliis cœdices, & episcopi in calis, & aversi in splendebit, confundebit. Nondum ita nota crux erat discipulis, ut lignum aut vexillum regium iudicarent: itaque certum aliquod signum fore iudicarunt, ipsi sum quidem ignorantibus, ut recte Tostatus moneret. Tota tamen Ecclesia est in hac sententiâ. *Hoc signum crucis erit in celo, tam Dominus ad indicandum venerit.* Vide hoc loco Chrysost. Bedam. Consolationi eti iustis, qui tanto prelio redempti sunt, & impensis terrori, qui tanquam neglexerunt salutem. Ideo planget se, ne leviter collitis palmis, seco dolore & penitentia peccata sua detinatur.

§. 2. Eadem illa crux, in qua dolores & mortem Christi sustinuit: Ita ex Sibyllâ.

O lignum felix in quo Deus ipse pendit.

Nec terra capitur, sed cœli tecum a videbunt.

Cum renouata Dei facies ignea micabit.

Ita Thom. Wald. 3. p. tit. 20. c. 158. & S. Ephrem de penit. cap. 4. Magna luce præcedet, vel ab angelis deferetur. Anselmus præferendum existimat. Ex quod etiam Bell. lib. 2. cap. 28. de imaginibus probat S. Ciriaci honorem haberi posse, qui tamen ad Christum referatur.

§. 3. Ne crucem Calvini admittat, ipsum Christum a fore signum, & velut vexillum, rote mundi intuitu in le conuersatum. Bulling. signum, ait, rem filij homini in iudicium. Allist, inquit, ad mortem regum a principiis seculi qui in militiam ac pugnam egressi, præfigna ad quae miles spectet, ac congergetur, proferant. Signum igitur: aliquid est, quod iudicem præcedit, non ipse iudex. Zwinglius vero parum conuenienter. Metaphorica locutionem ait, *Periphrasis est accidens & avenius protectionis diuinae.* Et videtis Vanet/ oder Ich dem anhæften / ergo certissime veniet. Signum apparet, hoc est preparari se, iam veniet. Erigit signum. Adiudicantem, solent duces primum signa erigere, & exercere, antequam exercitus præ officiatur. Signum igitur aliiquid Christus erexit, apparuit signum filii hominis; cuius aspetto plangent omnes familiæ terrenæ, deinde videbunt filium hominis. Si sane dicetur, iam apparuit signum imperatoris, & timuerunt hostes, & tunc videbunt imperatorem venientem: nemo sanus non distingueret Imperatorem à signo Imperatoris.

Mirum autem est, quod datum esse tam inimicos crucis Christi, ut cum dicit Scriptura, signum filii hominis apparitur, & visu os filium hominis ipsi negent, & cum apparitur præter filium hominis, cum idem Eucharist. ubi est filius hominis, signum filii hominis imaginatur.

QVÆSTIO II.

Quomodo veniet filius hominis?

§. 1. Miserere meus, regnans non nobis, tunc patitur, & magna gloria. Veniet autem in nubibus, sicut ascendiit. Magna corporis, & animi gloria exercetur, non etiam splendore. Nam c. 25. omnes angelii cum omnibus enim in iudicio tanquam re omnium maximis assistent, vide Dan. 7. Soarez us noster in corporibus assumptis venturos putat; sic enim & tubam inflabunt, & sic asecente Dominio apparuerunt. De angelorum frequentia, Dionys. c. 14. celestis Hierarch. ex Zachar. & Iude Epist. Ex quo etiam appetit Christi diuinitas in cuius ministerio sint omnes angeli. Cetera quæ ad maiestatem pertinent aliis in locis

propriam habent expositionem.

VER.

A.D.A.
+ 81

id est: Præterea etiam Spiritus Dei profunda inuestigatur, filius vero nec tempus quidem iudicij nouit? Sed quomodo quidem iudicare oporteat, non fugit eum? & arcana singulorum clam eo non sunt: quod autem multo vilius est, id ignorat? Adhuc quomodo is per quem omnia facta, & sine ipso factum est nihil, d em illam ignorabit? Qui enim sæcula fecit, is profectò creavit & tempora, viisque & diem produxit, quomodo igitur quem ipse produxit, ignorat? Deinde vos vel ipsius substantiam filii non ignorare affirmatis, filio vero nec illius diei cognitionem conceditis, filio dico, qui semper in sinu Patris est? Et certe multo magis imò vero absque comparatione maius quid substantia filii est quam de silla. Quomodo igitur cum maiora vobis attribuatis, hæc minorâ filio concedere non vultis in quo sunt omnes thesauri Sapientie & cognitionis occulti? Sed neque vos scitis quanam sit substantia Dei, quamvis fu ore in citati hoc affirmetis: neque filius diem illum ignorat. Quapropter cum omnia dixerit, & tempora & tempora testes exposuerit, ac ad ipsas demum ianuas pertenerit, prope enim est, in ianuis, inquit, diem ipsum retinuit. Ita si diem atque horam curiosè scutaris, non audies à me: sin vero tempora & initia, nihil, ecclabo, sed omnia tibi exæcta dicam diligenter. Multis enim tibi ostendi non esse mihi diem illum ignoratum: spatia temporum & res venturas tibi prædicti, & quantum ex hoc tempore ad illum diem. Idem enim fucus parabola designauit: ad ianuas denique ipsa te duxi: est um versa si nolo tibi aperte ex commido etiam tuo id facio. Sed ut aliunde quoque discas non ex ignoratio ne ipsum dicere recusas, sed ea quæ dicta sunt, aliquid quoque signuni proponit dicens.

Athanasius disputat. in Consil. Nicen. Λοιπὸν πέντε τῶν ἐφορίων εἰσὶν θηρανοῖς ἢ τῶν σεσημαθετῶν ὃν δὲ σωτῆρι τῷ τῆς ιδέες καὶ ἀρχῆς, ὃν μυστικὸν φαλέσιαν μέλαν ἥρασται, καὶ λογοθεῖσσαν ἀπάντη, καθὼς τετραετὴ περὶ τὸν αὐτόχθονα αὐτὸς θελεῖ καὶ διπλῶς αἴτη. λαβὼν δὲ τὸ διαγέλλον ἐν χερσὶν, ἀναγνωσθεὶς τὸν τελετῶν, διατριψεις τοῦ διητηρέα, καὶ ἔσται σὺ πώλης κατάδηλος, οὐ δὲ ἀριστόκριτος τῷ τῆς ιδέες, εἰ δὲ ἕρως, πάσι οὐδενατο τὰ μηδέπα τὸν, μήτε μιαν γνώμην συμβιτεῖ περὶ πειρατῶν, ἀπει περιέχει τὸν τῆς ιδέες, περιέχεις, ἔνος δὲ τῆς συντελείας, καὶ περιστασίας εἰσαγέτη περιέχει τὸ σημεῖον τῆς πολιτείας αἰτην, οὐ διητηρέα, καὶ τὸς πειρατῶν τῆς φιλοποίου θηρανοῦ τοῦ κατόν τοῦ τῶν σεσημαθετῶν τῆς ιδέες. id est: Iam proflus est hominum sapientium deprehendere ex toti indicis, de die & hora, à Ieratore pronunciatis, ipsum certissime cognoscere, quando venturus sit & restituatur omnia quæ madmodū prædefinitum est ab indiunctibili sua cum Patri voluntate. Sume enim in manus Euangeliū, & lege partem cam Matthei, quæ est de hac questione, & omnia tibi innotescunt, quam non ignorari fuerit huius diei Dominus, alioqui signatus fuisset, quomodo ea quæ pondum contingebant signa & notamenta diem istum antecedentia prædicere potuit? Nam vñque ad consummationē & aduentum suum, signa notaq; rerum præjudicauit, adeo ut qui diligentiores sint & laboriosiores, tempus illud agnoscant ex admonitionis Domini.

Et oratio. 4. contra Arianos, & ad Serapionem. Aliorumque Patrum est eadem sententia, qui pro hac causa contra Arianos fortissime, & multo cum saudine depugnabant.

S. 3. Quo sensu vero ignorasse filium dicat, id nunc exponendum est. Nam absoluere filium est Filio Dei diem iudicij ignotum; Deus enim est. Expositione igitur aliqua generalis propositio restrin genda est.

Nonnulli particulam; neque filius, delent, sed in omnibus est apud Marcum. Vide Ambrosium libro 5. capite 8. de fide. Nonnulli negant in hac vita secundum humanam naturam sciuisse in ascensu ad Patrem cognouisse. Themistiani etiam diuinitatem ignorasse putarunt, quod in humanam conuersa naturam, eius ignorantiam contraxisset. Multi ignorasse ne explicaret. Nesciisse non sibi sed alii, corpus enim suum quod est Ecclesia, celatum voluisse. Senum, quæque esse; nescio, vt vobis reuelem. His si obicitur, eodem modo, vt Patrem nescire. Respondent: Patrem re uelasse filio, filium nulli. Accuris nesciisse diem quia homo est, non quod humano intellectu non comprehendetur, sed quod ratio cognoscendi non humanitas, sed diuinitas fuit: itaque sciuisse, quia erat homo Deus, puris hominibus non conuenire illam cognitionem. Aliqui non solum dicit Christum se nescire, sed etiam Patrem solum scire, quo videtur & Spiritum sanctum excludere. Itaque ideo negat, se scire, quod eius officium non sit scire. Ese confitat quædam propria personarum. Verum cum filius sit sapientia Patris, non videtur, proprietas habere illi neganda. Alii, solus non excludit filium, nec Spiritum sanctum, sed hominem, quia homo est. Sic enim ad eum nec mundi creatio, nec dissolutione, nec cognitio pertinet. Verum hoc quoque anceps est. Creatio mundi ad nos non pertinet, cognitio creationis cerebro inculatur. Verum tamen est, quod dicunt, non sit quia filius Dei, non quia filius hominis, non in natura humanitatis, non ex ipsa natura. Quæc ergo tamen prohibet, quod agi ignorant, quod filius ignorat, quia homo est, & omnino ignoraret, nisi Deus esset. Tostatus impedit sic voluisse, ne rogarent. Theophilus scire se dixisset, futurum fuisse, vt questionibus eum semper inquietarent. Alii, non noui practica & experimental scientia. Verum necesse opus erat, vt diceret quando futurus es. Cum enim de futura inquirent, haud commodè respondet, se nondum expertus esse. Barradius noster amphibologicè locutum Christum affirmit, Apostolos non intellexisse, ad veritatem autem verborum fuisse, ut uno aliquo modo ignorauerit, et si alio modis cognoverit. Bellarminus lib. 4. de Christo cap. 5. Augustini, Gregorii, Chrysostomi expositionem amplectitur. Non sciuisse filium ad dicendum aliis, nec etiam angelos eo modo sciuisse, hoc tamen dicere men est, quod reuera filius sciuerit, non autem aliis.

Christum enim sciuisse diem constat: nam Ioan. 22. & 27. Pater omne iudicium dedit filio. Tempus egredi iudicandi cognovit, Index omnium viuorum, & mortuorum. Neget tamen se diem scire, quod nullius id creatura sit, & ipse quoque non nisi, quia Deus erat, cognovit: Responsum igitur sensus est. Nemo diem illum nouit, sibi, nullus, non homo, non angelus, nec vilius est scire; reus enim, auditus sententiæ, & administer iudicis diem non cognoscunt, hinc nec angelorum est scire, nec filii hominis quidem quamus legatus Dei sit, & Doctor, & Propheta, vos autem a me, vt à Prophetæ hoc vaticinium postulatis, at non est vilius Prophetæ reuelatum, nulli reuelabatur. Nec mali hi aliam ob causam reuelata est, nisi quia sum filius Dei vivi: hic vobis non conuenit interrogare, nec mihi respondere. Arcanum enim Dei absconditum in hoc summum totius mundi negotio, vt nem scire debeat, nisi vnius Dei. Quamvis vero ego homo sciare cognouerim, non tamen id humana natura conuenit, quamus sanctissimum, me, sed quia diuinitas, ita iungitur.

VERSUS 37. & sequentes ad finem Capitis.

Sicut autem in diebus Noe, ita erit & aduentus filii hominis. Sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & bibentes, nubentes & nuptui tradentes, usque ad eum diem quo intravit Noe in arcam, & non cognoverunt, donec venit diluvium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filii hominis. Tunc erunt duo in agro: unus assumetur & unus relinquetur, dura molentes in mola: una assumetur & una relinquetur. Vigilate ergo, quia nescitis &c.

Q V E S T I O I.

Cur diem postremum ignotum esse volueris?

§. 1. *Causam explicavit à v. 37. vsq; ad finem, ne vlli signavia & securitas obrepatur. Talis erat in diebus Noe torpor, & in vitijs stupor, centum annis arca ædificabatur, & de penitentia sine profectu audiebant, sed erant comedentes, & bibentes, nubentes, bestiarum instar ventribus dediti, Noe vero ludibrio habebant.*

V. 40. Parisenses duo addunt: Erunt duo in lecto uno &c. quod ex Luca sumptum esse Titus, & Euthymius differunt testantur.

V. 41. Alij codices habent & μλω. Extrema erat conditio ancillarum in pistrina molentium. ut ex historia Romana constat, & Exod. xl. 13.

V. 49. ουδέποτε alijs addunt οντα. alijs pro ησιεν ησιεν, habent ησιεν ησιεν. Luc. habet. c. 12. 41. Mar. 13. 32.

V. 45. Pro familia est in Syro בְּנֵי בָנָא benai batheb filii domus.

V. 51. Dividet διομονετι. amouebit, separabit, ejciet, lacerabit, scabibit. Dan. 13. Syriace נִפְלָעַ נִפְלָעַ Nephlebi. Quibus omnibus hoc inculcat, non esse vlli certum finem, ideo vigilare, & sibi attendere oportere. De Noe; & alijs actuum suo loco. Gen. 6. & 7. & 8.

C A P V T X X V .

Vacuissime erit regnum caelorum decem virginibus: que accipientes lampades suas, exierunt obiam porto & sponsa. 2. Quinque autem ex eis erant fatua, & quinque prudentes. 3. sed quinque fatua acceperis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: 4. prudentes vero acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. 5. Moram autem faciente sponsa, dormitaverunt omnes, & dormierunt. 6. Media autem nocte clamor factus est: Ecce sponsus vent, exite obuiam ei. 7. Tunc surrexerunt omnes virgines illae, & ornauerunt lampades suas. 8. Fatus autem sapientibus dixerunt: Date nobis de alto vestro quia lampades nostræ extinguitur. Responderunt prudentes, dicentes: Ne forte non sufficiat nobis, & vobis, ut potius ad venientes, & emitte vobis. 10. Dum autem irent emere venit sponsus: & que paruerant, intraverunt cum eo ad nupicias, & clausa est ianua. 11. Nouissime vero veniunt, & reliqua virgines dicentes: Domine, Domine aperi nobis. 12. At ille respondens, ait: Amen dico vobis. nescio vos. Vigilate itaque, quia nescitis diem, neque horam. 13. Sicut enim homo peregre proficisciens, vocauit seruos suos, & tradidit bona sua. 14. Et unum dedit quinque talenta, alijs autem duo, alijs vero unam, unicuique secundum proximam virtutem, & profectus est statim. 15. Abiit autem qui quinque talenta accepérat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque. 16. Similiter & quidam accepérat, lucratus est alia duo. 17. Qui autem unum accepérat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui. 18. Post multum vero tempus venit Dominus cruciorum illorum, & posuit rationem cum eis. 19. Et accedens qui quinque talenta accepérat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine, quinque talenta tradidisti, ecce alia quinque super lucratus sum. 20. Ait illi Dominus: Euge serue bone & fidelis, quia super paucā fusti fidelis, super multā te constituam, intra in gaudium Domini tui. 21. Accedens autem & qui duo talenta accepérat, & ait: Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce duo deo lucratus sum. 22. Ait illi Dominus eius: Euge serue bone, & fidelis, quia super paucā fusti fidelis, super multā te constituam, intra in gaudium Domini tui. 23. Accedens autem, & qui unum talentum accepérat, ait: Domine scio, quia bono durus es, metis, ubi non seminasti, & congregas, ubi non sparsisti. 24. & item ait: abscondit talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum es. 25. Respondens autem dominus eius dixit ei: Seque male & piger, scribas, quia meto, ubi non semino, & congrego ubi non parvi. 26. aperuit ergo te, remittere pecuniam meam numerarijs, & ventens ego recipisem utique, quod meum est cum usura. 27. Taliōnaque ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta. 28. omni enim habenti dabitur, & abundabit autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo. 29. Et iniuste seruum eiicite in tenebras carceres, illiscerit fratres, & stridor dentis. 30. Cū autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes Angels dicent, tunc se ad ipsam per sedem maiestatis sue: 32. & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabis in domum tuam, scilicet pastor segregat oves ab his: 33. & statuet oves quidem à dextris suis, hædes autem à sinistris. 34. Tu adiutor rex his, qui à dextris eius erit: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutis, ut me mutet. 35. Esurienti, & dedicatis mihi manducare: sitiui, & dedicatis mihi bibere: hospes erā, & collegistis me: Adami Conzen in Euang. Tom. I.